

ÜLERIIGILINE PLANEERING "EESTI 2050"

Planeeringu seletuskirja eelnõu

MAJANDUS- JA
KOMMUNIKATSIOONI-
MINISTEERIUM

LÜHIKOKKUVÕTE

Üleriigiline planeering „Eesti 2050“ on riigi ruumilise arengu strateegiline raamistik, mis määrab Eesti ruumilise struktuuri, kasutuspõhimõtted ja arengusuunad aastani 2050. Planeeringu eesmärk on tagada tasakaalustatud, vastupidav ja kvaliteetne elukeskkond kogu riigis, kujundades ruumilise aluse riigi julgeolekule, majandusarengule, ökoloogilisele tasakaalule ja regionaalsele sidususele. Lahendus lähtub visioonist, mille kohaselt Eesti vastupidavust, kvaliteetset elukeskkonda ja piirkondade elujõulisust veavad tugevad eritasandilised keskused, mida toetavad ökoloogiliselt heas seisus looduskeskkond ja väärtustatud kultuuripärand.

Planeeringulahenduse keskne suund on **pea- ja valglinnastumise pidurdamine ning tugevatel keskustel põhineva asustumudeli kujundamine**. Asustuse suunamisel eristatakse asulate rühmi vastavalt nende võimekusele ja rollile asustussüsteemis. Keskuste tugevdamine aitab vähendada regionaalset ebavõrdsust ning toetada kohaliku majanduskeskkonna mitmekesistamist.

Planeering määrab ruumipoliitika põhialustena **kvaliteetse ruumi loomise, maahõive vähendamise, maa ja ruumi kooskasutuse ning mitmekesistamise ja tasakaalustatud tihendamise**. Loodusliku maa täiendavat hõivamist piiratakse maahõive hierarhia juurutamisega, mis eelistab arengut juba hõivatud või madala ökoloogilise väärtusega aladel. Linnalistel aladel toetatakse kompaktset, kliimakindlat ja mitmekesist arengut, säilitades samal ajal rohevõrgustiku sidususe, kultuuripärandi ning elurikkad avalikud ruumid.

Lai riigikaitse ja kliimamuutustega kohanemine on planeeringulahenduse läbivad teemad, mis kujundavad kõigi valdkondade ruumilisi valikuid. Julgeoleku- ja kliimariskidega arvestatakse nii asustuse arengus, taristu paiknemises kui ka loodus- ja kultuuriruumi hoidmisel, tagades ruumi vastupidavuse muutuv keskkonnas. Julgeoleku ja kriisivalmiduse tagamisel rõhutab planeering strateegilisi ruumilisi eeldusi: sidusat

asustussüsteemi, energiasõltumatust, toidu tootmise ruumilisi eeldusi ja vastupidavat hoonefondi. Vajalik on tagada väljaõppe- ja harjutusalade toimimiseks sobiv ruumiline raamistik ning vältida kriitilise taristu paiknemist haavatavates piirkondades.

Planeering annab **läbivad planeerimispõhimõtted nii kasvamisega kui ka kahanemisega kohanemiseks**, eristades ruumisuuniseid vastavalt asustuse tüüpidele. See võimaldab kujundada paindlikke ja kohapõhiseid lahendusi, mis toetavad eriilmeliste piirkondade elujõulisust ja kvaliteetset elukeskkonda.

Majanduslik areng suunatakse ruumiliselt läbimõeldud asukohtadesse, kasutades ära olemasolevaid ettevõtlusalasid, taristut pruunalasid ning keskuste rollijaotust. Tootmise ja logistika kavandamisel lähtutakse ruumiressursside säästmisest, taristu võrgustikust ja sünergiavõimalustest (nt tööstus- ja energiasümbioos). Tehnilise taristu arendamisel lähtutakse ruumisäästlikkusest, vastupidavusest ja kliimaneutraalsuse eesmärkidest, sh energiatootmise hajutamisest ning ühisvõrgustike tõhusamast kasutamisest.

Liikuvuse korraldamisel on eesmärk tagada juurdepääs pealinnale ja regionaalsetele linnadele vähemalt ühe tunniga, toetudes muuhulgas raudteele kui asustuse selgroole. Ühendusi keskuste ja nende tagamaade vahel tugevdatakse, soosides säästvaid liikumisviise ja liikuvuskeskuste arengut.

Planeeringut toetab **elluviimise tegevuskava ja andmepõhine seire**, mis võimaldab hinnata lahenduse asjakohasust ja planeeringu mõjude avaldumist ruumis.

„Eesti 2050“ loob ruumilise terviklahenduse, mis seob loodus- ja kultuuriruumi, majanduse, taristu ja asustuse ühtseks, toimivaks süsteemiks ning suunab riigi arengut kestlikkuse ja ruumilise tasakaalu suunas.

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	2
SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS. ÜLERIIGILINE PLANEERING – MIKS JA MILLINE?	4
1 VISION EESTI 2050 JA RUUMILISE ARENGU EESMÄRGID	6
2 RUUMIPOLIITIKA PÕHIALUSED	8
2.1 Kvaliteetne ruum ja väärtuspõhisus	8
2.2 Maahõive hierarhia uute tehisalade vähendamiseks	11
2.3 Maa ja ruumi kooskasutus	11
2.4 Mitmekesistamine ja tasakaalustatud tihendamine	11
3 PLANEERIMISPÕHIMÕTTED	13
3.1 Lai riigikaitse kui riigi ruumilise toimimise alustala	13
3.2 Kliimamuutused ja -mõjud kui ruumiotsuste lähtekoht	15
3.2.1 Kliimamuutuste leevendamine	15
3.2.2 Kliimamuutuste mõjudega kohanemine	16
3.3 Tugevatel keskustel põhinev asustus	19
3.3.1 Tugevate keskuste Eesti asustusmudel	19
3.3.2 Teenuste kättesaadavus	22
3.3.3 Asustuse suunamise üldised põhimõtted	23
3.3.4 Maapõueressursid	24
3.4 Elurikkad kompaktsed asulad	25
3.5 Mitmekesine ettevõtlus ruumiliselt läbimõeldud asukohtades ..	28
3.5.1 Ettevõtluse arendamine	28
3.5.2 Tööstuse arendamine	29

3.6 Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana	30
3.6.1 Rohevõrgustik	30
3.6.2 Väärtuslikud maastikud	30
3.6.3 Väärtuslikud põllumajandusmaad	31
3.7 Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus	32
3.7.1 Liikuvuse üldised põhimõtted	32
3.7.2 Raudteed ja rööbastransport	33
3.7.3 Rattaga ja jalgsi liikumine	33
3.7.4 Maanteetransport	34
3.7.5 Veeliiklus	34
3.7.6 Õhuliiklus	34
3.8 Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu	36
3.8.1 Üldised põhimõtted	36
3.8.2 Energeetika	36
3.8.3 Gaasivõrgustik	37
3.8.4 Sidevõrgustik	37
3.8.5 Jäätmevaldkond	38
3.9 Tugev mere ja maismaa seos	40
4 ELLUVIIMISEGA KAASNEVAD MÕJUD	42
5 MÕISTED	43
LISA 1. ASULASISESTE TÜÜPIDE TABEL	51
LISA 2. ELLUVIIMISKAVA	58

Sissejuhatus. Üleriigiline planeering – miks ja milline?

Üleriigiline planeering „Eesti 2050“ on riigi ruumilise arengu pikk plaan. Planeering loob raamid otsustele, millel on ruumiline mõõde, mõjutades Eesti maa ja ruumi kasutust ning arengut. Selle eesmärk on tagada, et Eesti areneks tasakaalustatult, vastupidavalt ja kvaliteetselt, lähtudes ühistest väärtustest ja riiklikest huvidest. Planeering kujundab alusraamistiku nii valdkondlikele arengukavadele, riigi ja kohalike planeeringutele kui ka avaliku sektori investeeringutele, olles seega keskne tööriist ruumilise arengu juhtimiseks. Planeeringulahendusele tuleb tugineda ruumiotsuste langetamisel nii avalikus kui erasektoris. Planeeringu rakendamise üksikasjad täpsustuvad 2026. a jooksul elluviimise kavas (vt lisa 2).

Lahenduse lähtekohaks on tasakaalustatum ruumiline areng, mis väljendub pea- ja valglinnastumise pidurdamises. Need arenguvajadused koorusid välja alusuuringust ["Asustuse arengustenaariumite koonduring"](#) (TÜ, EKA, Hendrikson DGE 2025).

Planeeringus on neli osa (vt Joonis 1):

- visioon, mis kirjeldab Eesti kui terviku ruumilise arengu sihti aastani 2050 tuginedes riigi pikaajalisele arengustrateegiale "Eesti 2035";
- ruumipoliitika põhialused, mis sõnastavad ruumi kujundamise juhtpõhimõtted;
- ruumilise arengu eesmärgid ja planeerimispõhimõtted, mis suunavad asustuse, taristu, loodusväärtuste ja majanduse arengut;

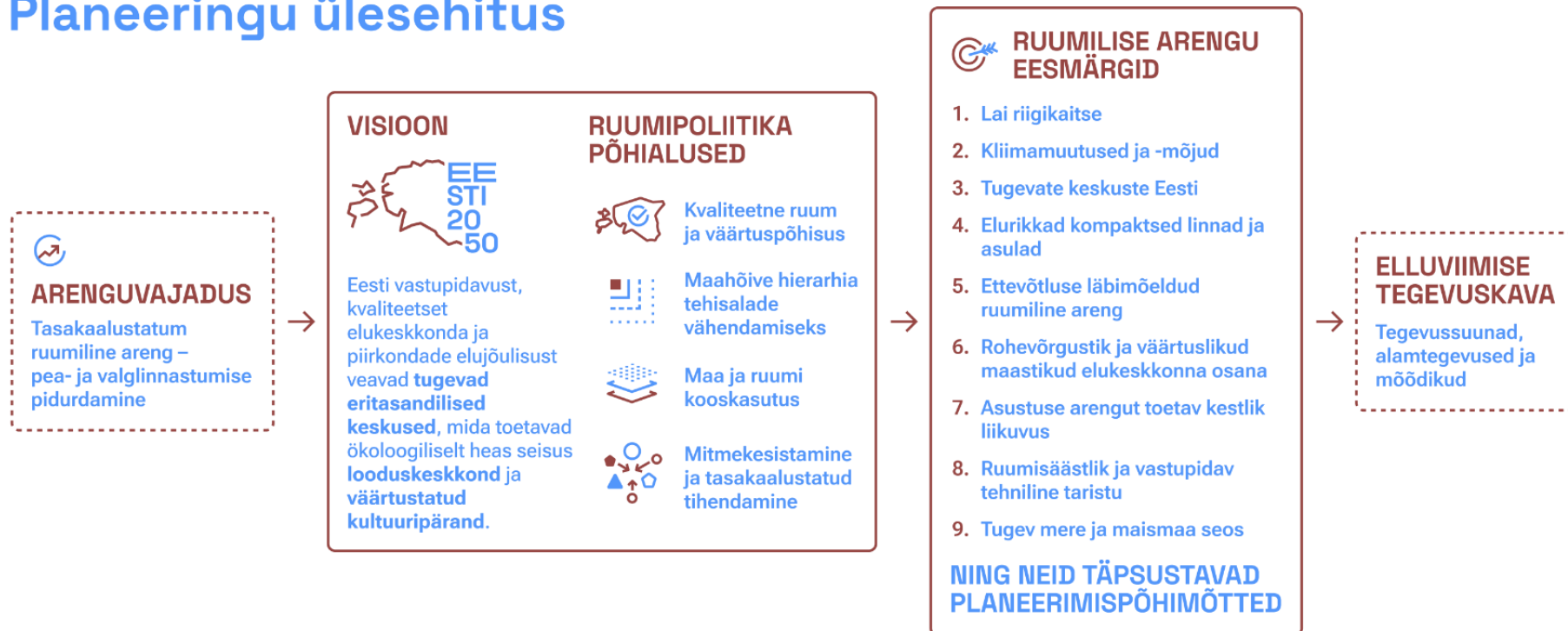
- elluviimise tegevuskava, mis määrab tegevused ja seire alused planeeringu rakendamiseks (esitatud esialgse mustandina eraldi failis).

Planeeringus kasutatavad mõisted (vt ptk 5) selgitavad lahti peamised terminid.

Ruumilise arengu suunised on eristatud kasvamisega kohanevatele ja kahanemisega kohanevatele piirkondadele (vt ptk 2.1, ptk 3 ja lisa 1). Selline jaotus võimaldab käsitleda Eesti piirkondlikke eripärasid ja erinevaid arengutrajektoore paindlikult, lähtudes rahvastiku- ja majandusdünaamikast. Kasvupiirkondades keskendutakse kvaliteetse ja kliimaneutraalse tihendamise põhimõtetele, kahanemiskiirkondades aga elukvaliteedi hoidmisele, teenuste optimeerimisele ja ruumi kooskasutuse lahendustele. Planeering ei määratle neid piirkondi ruumiliselt, kuid annab kriteeriumid (vt ptk 5), mille alusel seda teha.

Üleriigiline planeering annab tervikliku ruumilise raami, mis ühendab Eesti loodus- ja kultuuriruumi, majanduse ning inimtegevuse ühtseks toimivaks tervikuks. Selle keskmes on kvaliteetne ja väärtuspõhine elukeskkond, mis tagab riigi ruumilise arengu kestlikkuse, sidususe ja vastupidavuse tulevikus. Planeering ajakohastab ja pikendab arengustrateegia Eesti 2035 ruumivaadet, arvestades muutunud arengutrendide ja Euroopa Liidu suunistega. Üldise aluse annavad planeeringule [ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid](#).

Planeeringu ülesehitus

Joonis 1. Planeeringu ülesehitus

1 Visioon Eesti 2050 ja ruumilise arengu eesmärgid

Visioon on Eesti ruumilise arengu soovitud tulevikupilt aastani 2050. Ruumilise arengu eesmärgid on üleriigilise planeeringu strateegilised sihid, mis kirjeldavad soovitud muutusi ja tulemuslikke seisundeid põhivaldkondade kaupa. Need konkretiseerivad visiooni ning annavad sisulise suuna asustuse, taristu, looduskeskkonna ja majanduse ruumilisele kujunemisele. Ruumilise arengu eesmärgid loovad aluse planeerimispõhimõtete rakendamisele ning võimaldavad hinnata ruumiliste otsuste kooskõla üleriigilise planeeringu arenguvajadusega pidurdada pea- ja valglinnastumist. Ruumilise arengu eesmärgid on põhjalikumalt lahti kirjutatud ptk 3 iga alapeatüki alguses.

Üleriigilise planeeringu visioon (vt Joonis 2) tuleneb Eesti pikaajalisest arengustrateegiast "Eesti 2035".

Visioon, sellele põhinevad ruumilise arengu eesmärgid ja planeerimispõhimõtted annavad ruumilise vaate arengustrateegia viiele võrdväärsele sihile:

- 1) Inimene.** Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed.
- 2) Ühiskond.** Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud.
- 3) Majandus.** Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik.
- 4) Elukeskkond.** Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond.
- 5) Riigivalitsemine.** Eestis on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik.

Visioon Eesti 2050:

Eesti vastupidavust, kvaliteetset elukeskkonda ja piirkondade elujõulisust veavad tugevad eritasandilised keskused, mida toetavad ökoloogiliselt heas seisus looduskeskkond ja väärtustatud kultuuripärand.

Joonis 2. Üleriigilise planeeringu visioon (skeemi keskosas paiknevas tekstikastis) ja selle elluviimiseks vajalikud ruumilise arengu eesmärgid

2 Ruumipoliitika põhialused

Üleriigilise planeeringu väärtusraamistik, mis kirjeldab, millistest kaalutlustest lähtutakse ruumi kujundamisel ja ruumiotsuste tegemisel. Ruumipoliitika põhialused suunavad ruumilisi valikuid nii riigi, omavalitsuste kui ka valdkondlike strateegiate tasandil. Põhialused annavad arusaama, millist ruumi Eesti soovib tulevikus kujundada ja millistel alustel otsuseid tehakse.

2.1 Kvaliteetne ruum ja väärtuspõhisus

Elukeskkonna parendamisel tuleb järgida kvaliteetse ruumilooma aluspõhimõtteid. Kvaliteetne ruum hõlmab mitmekesist, funktsionaalset, kohaväärtuspõhist ja ligipääsetavat keskkonda, mis pakub võrdseid võimalusi kõigile ühiskonnagruppidele¹ ning hoiab kultuuripärandit ja loodusväärtusi. Rahvusvaheliselt on kvaliteetse ruumi mõiste sisustatud Davosi deklaratsiooni (2018) ja sellele tuginevate Euroopa ruumilooma kriteeriumide kaudu, mille kohaselt peab loodav keskkond olema

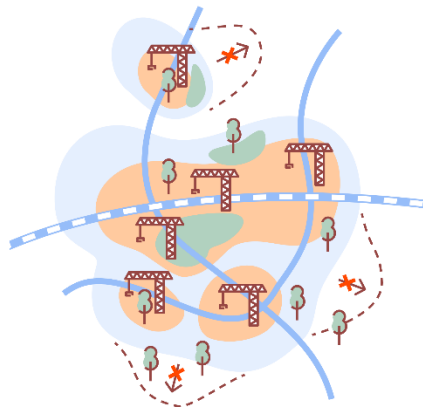

otstarbekohane, esteetiliselt nauditav, kohalikku konteksti arvestav, mitmekesisust ja sotsiaalset sidusust soodustav, kliima- ja keskkonnasõbralik, majanduslikku väärtust lisav ning teadlikult juhitud.

Ruumiline areng peab lähtuma avalikest väärtustest, mis seovad ühiskonda ning tagavad looduse, kultuuripärandi ja inimtegevuse kooskõla. Väärtuspõhisus tähendab otsuste tegemist ühiskondlikult oluliste hüvede hoidmise ja edendamise vaatenurgast – olgu selleks ehitatud pärand, rohevõrgustik, väärtuslikud maastikud või kvaliteetne ruum tervikuna. Arvestada tuleb rahvastiku vananemisega ja rahvastikutrendidega, juurutades ruumiotsustes vastavalt kas elukeskkonna kasvamise või kahanemisega kohanemise põhimõtteid (vt Joonis 3 ja Joonis 4).

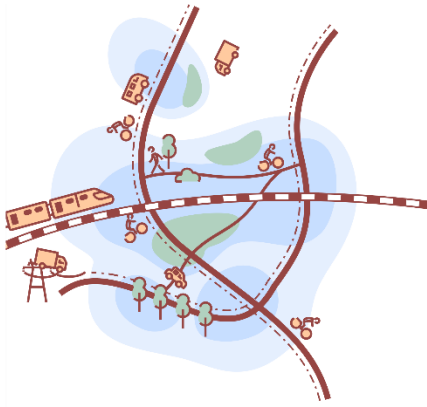
¹ vt ka universaalsidusaini põhimõtted, nt https://www.astangu.ee/sites/default/files/media/koiki_kasava_elukeskkonna_kavandamine_loomine.pdf

Kasvamisega kohanemine

KUHU EHITAME JA ARENDAME?

Kompaktselt keskuste ja ühistranspordi lähedale, koondades elanikke ja ettevõtlust juba (eelnevalt) kasutuses olevatele aladele, vältides valglinnastumist ja hajuvat arengut.

MILLINE ON LIIKUVUS JA TARISTU?

Teede- ja tänavavõrk toetab eeskätt aktiivseid liikumisviise ning on kliimakindel ja ruumisäästlik.

Ühistransport, eelkõige rööbastransport, moodustab liikuvussüsteemi selgroo.

Linnalistes piirkondades on põhiteenused kättesaadavad kuni 15 min kaugusel.

Tehniline taristu on ruumisäästlik ja kliimakindel, tugineb ühisele vee- ja kanalisatsioonivõrgule ning tsentraalsetele energialahendustele.

MILLINE ON MAA- JA RUUMIKASUTUS?

Targalt tihendatud elukeskkond on aktiivses kasutuses: hooned, taristu, teenused, elurikkad rohealad ja puhkevõimalused toimivad koos, on **kliimakindlad** ning intensiivses kasutuses.

Ajaloolisi asulasüdameid ja ehituspärandit mitmekülgses kasutuses hoidev.

Funktsioonidelt ja hoonestustüüpidelt mitmekesine, et vähendada sundliikumisi.

Joonis 3. Üldised põhimõtted elukeskkonna kasvamisega kohanemiseks. Kasvamisega kohanevate piirkondade määratlemise aluseid vt ptk 5.

Kahanemisega kohanemine

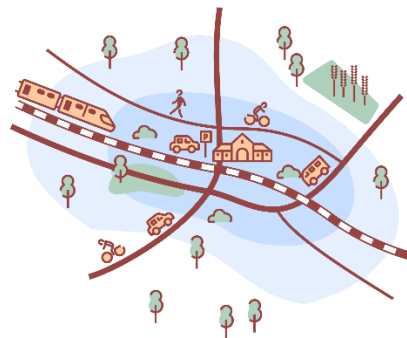

KUHU JA KUIDAS ARENDAME?

Kompaktselt keskuste suunas ja ühistranspordi lähedale, koondades elanikke ja ettevõtlust juba kasutuses olevatele aladele.

Tühjenevate alade **korduskasutust** või järk-järgulist **loodusele või põllu- ja metsamajandusele tagastamist** soosides.

Kohalikku ettevõtlust ja kogukonna jätkusuutlikkust toetades. **Maalistes piirkondades** traditsioonilisi asustumustreid ning põllu- ja metsamassiive hoides.

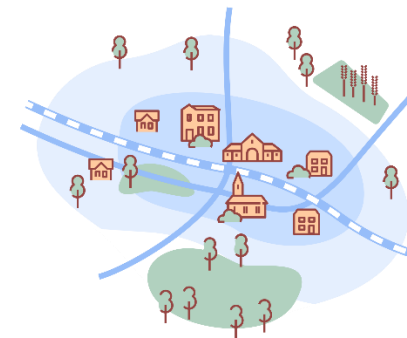
MILLINE ON LIKUVUS JA TARISTU?

Maapiirkondades keskustega sidusust tugevdav autoliikluse vajadusega arvestav.

Ühistransport, eriti rööbastransport, on liikuvuse selgroog.

1-tunni Eesti: säästlikke liikumisviise kombineerides peab tunniga jõudma pealinna või regionaalsesse keskusesse.

Tehniline taristu on ruumisäästlik ja kliimakindel, kasutusel on hajaasustusele sobivad lahendused

MILLINE ON MAA- JA RUUMIKASUTUS?

Ajaloolisi asulasüdameid ja ehituspärandit mitmekülgses kasutuses hoidev.

Kliimakindel, koos-, taas-, rist- ja vahekasutust soosiv.

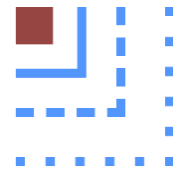
Olemasolevat ruumi **paindlikult** ja **mitmekesiselt** kasutav.

Joonis 4. Üldised põhimõtted elukeskkonna kahanemisega kohanemiseks. Kahanemisega kohanevate piirkondade määratlemise aluseid vt ptk 5.

2.2 Maahõive hierarhia uute tehisalade vähendamiseks

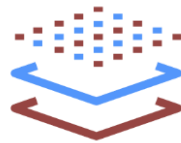
Ruumilises arengus vähendatakse loodusliku maa tehiskasutusse võtmist. Ruumiotsustes järgitakse maahõivehierarhiat (vt Joonis 5), mille alusel:

1. välditakse täiendavat maahõivet ja mulla tehislikku katmist nii palju kui võimalik;
2. kui see osutub võimatuks, siis eelistatakse arenduseks juba hõivatud maad või kaetud mulda;
3. selle võimaluse puudumisel võetakse kasutusele ökoloogiliselt halvemas seisus maad ning välditakse heas seisus metsa või viljaka põllumaa kasutust;
4. juhul, kui eelnevad lahendused ei ole rakendatavad, kompenseeritakse looduse hüvede kadu leevendus- ja hüvitusmeetmetega.

2.3 Maa ja ruumi kooskasutus

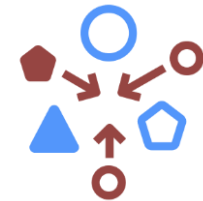
Maa ja ruumi kooskasutuse eesmärk on tõhustada olemasoleva ruumi, taristu ja hoonestuse kasutust ning vähendada uute alade hõivamise vajadust. Eestis, kus rahvastik on hõre ja asustuse mustrid piirkonniti erinevad, aitab kooskasutuse põhimõte tagada maaressursi targa, säästliku ja paindliku kasutamise ning suurendada avalike investeeringute tõhusust. Samuti loob see eelduse paindlikuks ja kohandatavaks ruumikasutuseks, mis on suuteline vastama rahvastiku ja majandustingimuste muutustele.

Esmatähtis on mitme avaliku teenuse koondamine ühte füüsilisse asukohta, et saavutada mastaabisääst ja parandada teenuste kasutatavust.

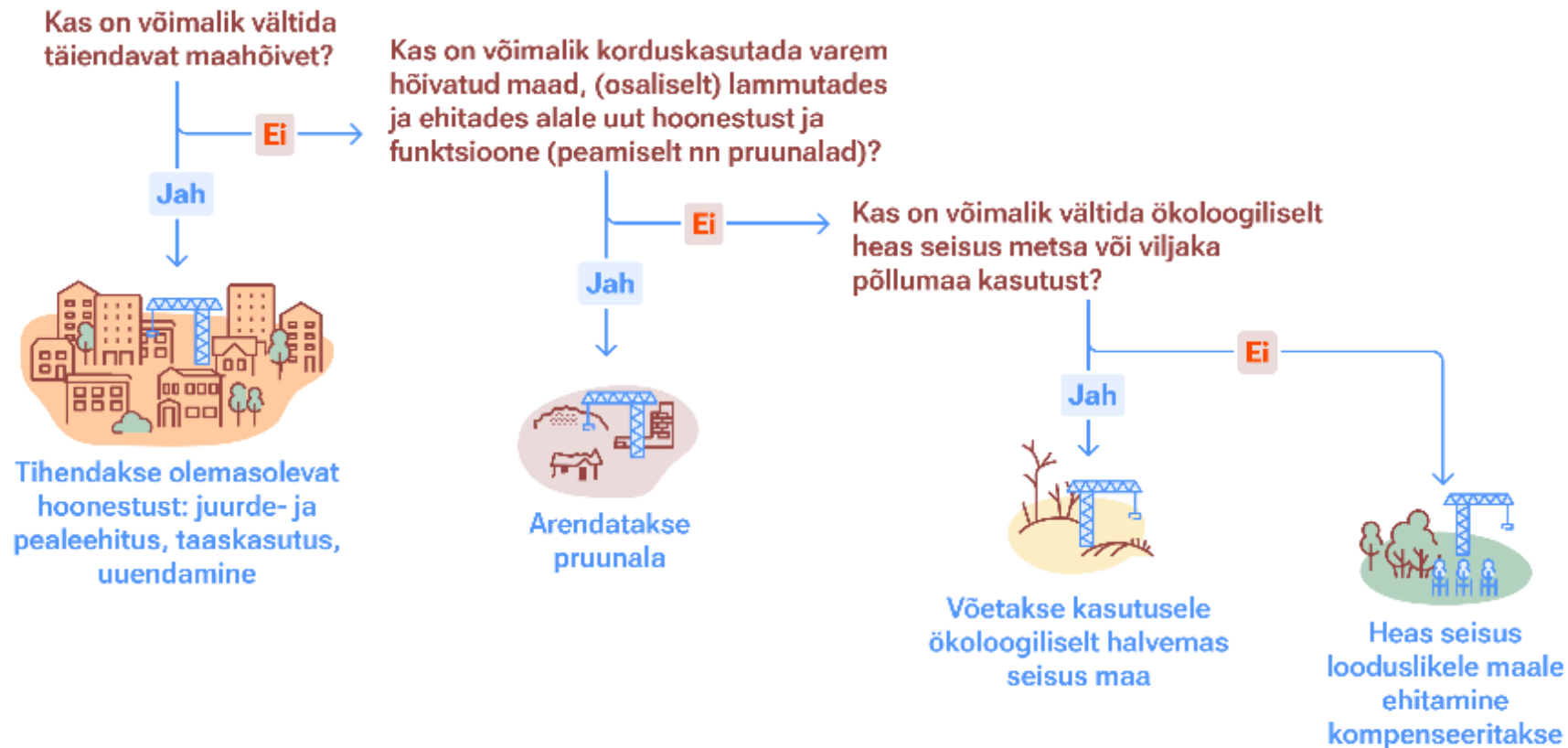
2.4 Mitmekesistamine ja tasakaalustatud tihendamine

Mitmekesistamine ja tasakaalustatud tihendamine toetavad elujõuliste ja kvaliteetsete linnade ning asulate arengut. Eesmärk ei ole pelgalt hoonestuse tihendamine, vaid olemasoleva ruumi – sh rohealade, parkide ja avalike alade – targem ja mitmekesisem kasutamine. Tasakaalustatud tihendamine tähendab, et linnaruumi kasutus muutub intensiivsemaks ja mitmefunktsioonilisemaks, kuid selle käigus säilitatakse ruumiline kvaliteet ja elukeskkonna mitmekesisus.

Mitmekesistamise põhimõte toetab erinevate funktsioonide ja kasutajagruppide kooseksisteerimist, eluaseme- ja ettevõtlusvõimaluste mitmekülgset ning ruumilist sidusust tugevdamist. Tasakaalustatud tihendamine loob eeldused kompaktsete, kuid inim- ja loodussõbralike asulate arenguks, mis on kohanemisvõimelised ning vastupidavad muutuvatele majanduslikele ja sotsiaalsetele tingimustele.

Maahõivehierarhia uute tehisalade vähendamiseks

Joonis 5. Maahõive hierarhia ehk samm-sammuline otsustusprotsess looduslike maa-alade hõivamise vähendamiseks. Hierarhia rakendub kõikidele maakasutusviisidele, juht- ja sihtotstarvetele

3 Planeerimispõhimõtted

Ruumiotsuste tegemise suunised, mis täpsustavad ruumilise arengu eesmäärke ja aitavad neid rakendada erinevates planeerimisolukordades.

3.1 Lai riigikaitse kui riigi ruumilise toimimise alustala

Tasakaalustatud ruumiline areng kinnistab ühtseid põhiväärtusi kogu Eestis. Asustusstruktuur ja taristu võimaldab ettevõtetel kujundada tugevaid tarneahelaid ning soodustab majanduslikku konkurentsivõimet, energeetilist toimepidevust ning toiduga varustatust. Kogukonnad on elujõulised ja valmis

kriisiolukordadele iseseisvalt reageerima. Hooned ja taristud on vastupidavad ning kasutatavad nii igapäeva- kui kriisiolukordades.

Riigi pikaajaline ruumiline planeerimine on osa Eesti julgeolekupoliitika elluviimisest. Selle kaudu tagatakse Eestile oluliste väärtuste kaitse, suveräänsus ja territooriumi terviklikkus. Samuti toetab ruumiline planeerimine kriisivalmidust ning turvalisust. Nende teemadega arvestatakse läbivalt kõigi ruumilise arengu eesmärkide elluviimisel.

1. Väärtuste kaitseks tuleb tagada ühiskondlik sidusus ja tasakaalustada regionaalset ebavõrdsust tugevatel keskustel põhineva asustusstruktuuriga (vt ptk 3.3). Vältida tuleb sotsiaal-majanduslikku ja rahvuselist segregatsiooni.

2. Riigikaitse laia käsituse tagab läbimõeldud keskustevõrgule toetuv asustuse areng (vt ptk 3.3.1), energeetiline sõltumatus (vt ptk 3.8.2), kohapealne toidutootmine (vt ptk 3.4 ja 3.6.3) ja tugev identiteeditunnetus (vt ptk 3.3.3.2).
3. Hoonete ja taristu ruumilise planeerimise lähtekohad on kasutatavus nii igapäeva- kui suurenenud julgeolekuohuga olukordades ning vastupidavus. Kliimamõjudega kaasnev (vt ptk 3.2) annab kriisivalmiduse saavutamiseks täiendavad suunised.
4. Kogukondade elujõulisust toetab kerksuskeskuste võrgustik.
5. Maastik, selle liigestus ja maakasutus loovad ruumilised lähtetingimused riigipiiri valvamiseks ja riigikaitseks. Läbimõeldud ruumilise planeerimise kaudu vähendatakse Eesti haavatavusi nii sõjaliste kui mittesõjaliste julgeolekuohtude suhtes. Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud (vt ptk 3.6) moodustavad strateegilise ja taktikalise aluse riigikaitseks, seda sidusalt riigikaitsemaaga.
6. Idapiiri väljaehitamisega ja selle valvamisega seotud tegevusteks on oluline luua eritingimused, mis võimaldavad ehitada piiriribale 2 piiri valvamiseks vajalikku taristut, seiresüsteeme ning rajada nende toimimiseks vajalikke kommunikatsioone. Piirivööndis tuleb samuti arvestada piiri

² Piiririba ja piirivöönd on defineeritud Riigipiiri seaduses.

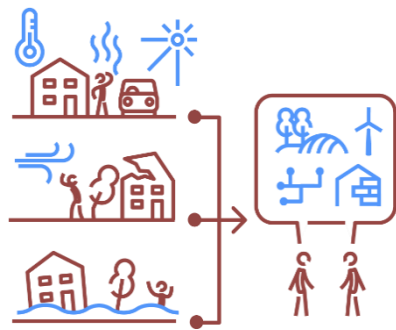
valvamise eripäradega – vajadusega rajada piirile juurdepääsuteid, piirivööndisse seirepositsioone ning nende toimimiseks vajalikku taristut.

7. Kirde- ja Kagu-Eesti piiräärsetele aladele (kuni 30 km piirist) ei rajata üldjuhul kriitilise üleriigilise tähtsusega taristuobjekte. Kui mingil põhjusel on see siiski vajalik, tuleb arvestada nende dubleerimisvajadusega ka mõnes teises Eesti piirkonnas.
8. Riigikaitseline kriisiolukord, sh riigikaitseks olukorraks valmistumisel, on iseseisva kaitsevõime ja kollektiivkaitse seisukohalt oluline maal, õhus ja merel tagada tõhusaks väljaõppeks vajalikud harjutusalad. Harjutusaladega kaasneb häiring väljaspool ala, mida võimaluste piires leevendatakse. Samaaegselt võivad esineda ka positiivsed mõjud piirkonnale (nt esmateenuste võrgustiku arenemine, elamuturu elavnemine, taristu väljaehitamine või kaasajastamine).
9. Väljaõppeks ja õppusteks vajaliku taristu kavandamisel ja rajamisel peab lähtuma vajadustest ja võimetest, üksuste paiknemisest ja strateegilist kaitset vajavatest suundadest. Teadaolev vajadus harjutusväljade järele on ligemale 40 000 ha (sh harjutusväljad juba kavandatavate Nursipalu, Sirgala ja Klooga laiendustega), lisaks on mõnel pool vajalik kasutada harjutusväljadest välja jäävaid alasid n-ö laiendatud ohualadena ja taktikalisteks õppusteks riigimetsa.
10. Sõjaliste üksuste ning võimete tõhusa väljaõppega, sh suure laskeulatusega relvade ja laskemoona kasutamisega, kaasneb suur maavajadus. Seda arvestades toimub suure laskeulatusega relvade harjutamisvõimaluste laiendamine eelistatult olemasolevate harjutusväljade laiendusena. Kaitseväe, Kaitseliidu ning liitlasvägede üksustele tagatakse vajalikud väljaõppealad ja -tingimused, eelistatult olemasolevate harjutusväljade laiendusena. Uue suunana on

suure maavajadusega ka drooniõppe harjutusväljade rajamise vajadus, sest seal tuleb harjutada nii füüsilise kui ka elektroonilise segamise elemente, mida ei ole võimalik läbi viia asustatud piirkondade kohal.

11. Õhuruumi või merele orienteeritud õppuste läbiviimiseks on vajalik kasutada alasid rannikul ja merel. Sellised alad on määratud mereala planeeringus riigikaitse eripiirkondadena.
12. Riigi toel kaitsetööstuse arendamine toob kaasa vajaduse täiendavate territooriumide järele, samuti võivad kaasna piirangud nende alade kasutamisel. See nõuab planeeringutes tasakaalu leidmist, et kaitsetööstuse rajatised saaksid toimida koos harjutusväljade ja muu vajaliku taristuga, minimeerides samal ajal mõju kohalikele kogukondadele ja keskkonnale.
13. Energiataristu arendamisel lähtutakse põhimõttest, et see ei kahjusta Eesti julgeolekut, sõjalist kaitset ning luuret ja olukorrateadlikkust. Riigikaitseliste seire- ja eelhoiatussüsteemide töövõime tagamine seab julgeolekulistel kaalutlustel piiranguid taastuvenergeetika kasutuselevõtmisele teatud piirkondades (vt ptk 3.8.2).
14. Elukeskkonna ruumilisel planeerimisel järgitakse turvalise ruumiloome põhimõtteid. Ehitatud keskkond on üks teguritest, mis võib soodustada ohtude ja süütegude realiseerumist. Et ennetada süütegusid, peab politsei olema kaasatud eksperdina turvalise keskkonna kujundamisse.

3.2 Kliimamuutused ja -mõjud kui ruumiotsuste lähtekoht

Eesti maakasutus ja ehitatud keskkond on kliimamuutustega kohanenud. Maa ja ehitatud keskkonna kasutamist suunatakse kliimaneutraalsuse suunas. Kliimakindluse alustalana väärtustatakse loodusalasid ja toimivaid ökosüsteeme, neid vajadusel taastades. Selle kaudu aitab

üleriigiline planeering tervikuna kõigis ühiskonna- ja majandusvaldkondades vähendada maahõivelisi kliimamõjusid.

Kliimamõjude vähendamine ja kliimamuutustega kohanemine on lähtekohad, millega arvestatakse läbivalt kõigi ruumilise arengu eesmärkide elluviimisel. Seetõttu on kliimavaade põimitud kõigi teemade planeerimispeaotsustesse.

3.2.1 Kliimamuutuste leevendamine

Kliimamuutuste leevendamisel on eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside heidet ja suurendada süsiniku sidumist asustuse arengu terviklahendustes järgmiste peamiste kaudu:

1. Kõige olulisemaks süsinikuheite suurendajaks asustuse arengul on elanikkonna ja majandustegevuse koondumine suurlinnadesse. Tallinna ja Tartu linnades ja lähialadel tekitab täiendavat süsinikuheidet nii kasvav tarbimine kui ettevõtluse areng kaasneva maahõive ning täiendava energiakasutuse, taristu ja liikuvusega. Seetõttu on kliimamuutuste

leevendamine nende alade ruumiotsustes kriitilise tähtsusega ja eeldab täpsemate riigitasandi planeeringute koostamist.

2. Kompaktne ja ligipääsetav ruum ning säästlik liikuvus: linnalist asustust arendatakse kompaktselt ning mitmeotstarbeliselt, eelisarendades ajaloolisi linnasüdamikke ja hea ühistranspordihendusega alasid; asumistruktuuri ja tänavavõrgu kavandamisel tuleb eelistada ühistransporti ning jalgsi- ja rattaliiklust. Maapiirkondades säilitab auto oma rolli, kuid võimalusel kasutatakse ka säästvaid liikumisviise.
3. Pruun- ja juba hõivatud alade eelistus. Täiendava maahõive vältimiseks rakendatakse maahõive hierarhiat: uued arendused ja tööstusala suunatakse eelistatult pruunaladele või juba hõivatud maale; loodusliku maa tehisalaks muutmist välditakse või kompenseeritakse.
4. Süsinikutasakaalu peamiste ruumiotsustes: maakasutuse muutused ja asustuse ruumiline areng peavad olema kooskõlas süsinikubilansi tasakaalustamisega elukaare vaates; silmas tuleb pidada muldade ja ökosüsteemide kui süsinikuvarude kaitset ja taastamist.
5. Energiatõhus asustuse areng: ruumiotsused peavad vähendama energiavajadust (nt lühemad vahemaad, energiatõhus hoonestus) ning soodustama kohapealse taastuvenergia tootmist ja salvestust, sealhulgas kogukondlikke lahendusi. Energiataristu rajamist tuleb eelistada tootmismaal, pruunaladel ja sidusalt senise taristuga, vähendamaks maastikumuutust ja keskkonahäiringuid. Samas avab uus energiataristu iseäranis kahanevates piirkondades uusi ruumilise arengu perspektiive, toetab

hajusama energiatootmisega nii majandusarengut kui ka energiajulgeolekut.

6. Looduspõhised lahendused: sademevee, üleujutus- ja kuumariskide leevendamisel kasutatakse esmajärjekorras looduspõhiseid ja kombineeritud lahendusi; tähtsustatakse kõrghaljastust, vett läbilaskvaid katteid ja rohevõrgustiku sidusust.
7. Piirkondlik eristamine: kasvamisega kohanevates piirkondades tuleb süsinikumõju vähendada tihendamise ja mitmekesistamise, liikuvusvalikute ümberpööramise kestlikele liikumisviisidele ja elukaarepõhise planeerimisega; kahanemisega kohanevates piirkondades tuleb suurendada süsiniku sidumist ja varu hoidmist maakasutusprioriteetides (sh põllu- ja metsamaad, märgalad ning taristumaa), vältides killustavaid tehiskeskkonna arenguid.

3.2.2 Kliimamuutuste mõjudega kohanemine

Elukeskkonna kliimamuutustega kohandamine lähtub piirkonna eripärast ja tugineb territoriaalsetele riskihinnangutele. Esmatähtis on riskide ennetamine pikemas vaates, otsused tehakse ettevaatuspõhimõttest lähtudes. Jääkriskiga arvestatakse ning rakendatakse proportsionaalseid maandamisvõtteid asukoha, asustustüübi ja kriitiliste tingimuste järgi. Üldistatult on kliimariskid esitatud Joonis 6.

Planeeringulised lahendused peavad toetama kliimariskidele vastupanuvõime tõstmist riikliku julgeoleku tagamisel, üleriiklikes süsteemides elutähtsate teenuste raames (siseturvalisus, tervis ja sotsiaalkaitse jt) ning valdkondlikes arengutes. Arvestada tuleb üle-eestilist makrokliimaatilist jaotust mandrilisest mereliseks (vt Joonis 6) ning lähikonna mikrokliimaatilist kaitstust.

Kliimariskid

Kasvavates ja laienevates linnades

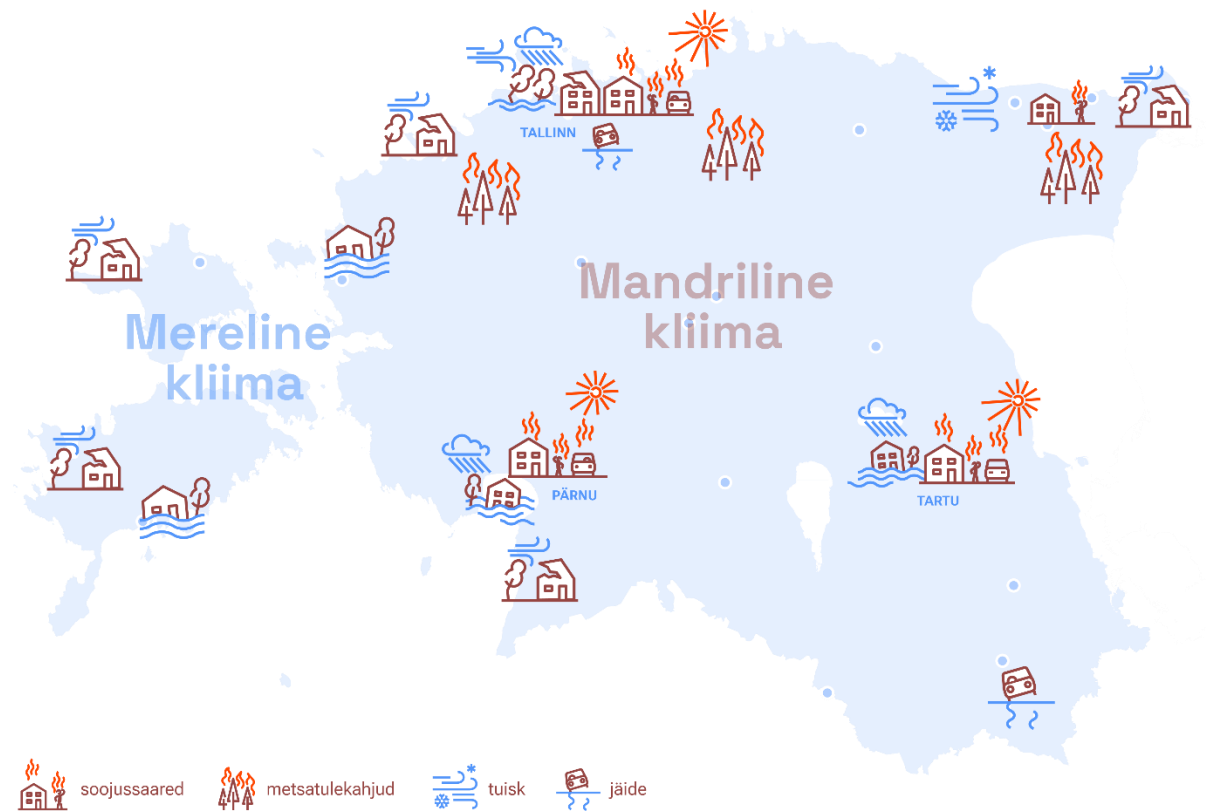
võimenduvad kliimariskid (üleujutused, tormid, kuumalained jt) tingituna hoonestamisest ja sillutamisest ning keerukatest taristu-süsteemidest. Linnades puutuvad kliimamõjudega kokku suured inimhulgad, puudutatud on paljud teenused ja majandusüksused.

Maa-asustus on tundlik äärmuslikele ilmaoludele, mis põhjustab häiringuid elektrivarustuses ja teistes elutähtsates teenustes. Samuti on eakam elanikkond tundlikum ilmastikule. Teisalt, loodushüved rohe- ja sinivõrgustikuna puhverdavad ja maandavad kliimariske.

Rannikualadel esineb üleujutusi, on tormisem, põhjustades häiringuid elektrivarustuses, laevaliikluses ja teistes elutähtsates teenustes.

Linnade tagamaal ja metsaaladel esineb metsa- ja maastikutulekahju risk.

Ida-Virumaal tuleb tagada energia jm tehnilise taristu kliimakindlus. Eakam elanikkond vajab ennetavaid meetmeid.

Joonis 6. Kliimariskide kaart

Järgitakse järgmisi planeerimispõhimõtteid:

A. Linnalised alad

1. Kompaktses asustuses ja linnakeskkonna tihendamisel kliimariskid võimenduvad, mis nõuab täiendavat riskide maandamist. Linnades, eriti kesklinnades, põhjustavad sagenevad äärmuslikud ilmaolud suuremat kahju elanikele, varale ja taristule.
2. Kuumalained ja valingvihmad: vähendatakse kuumasaare efekti ja üleujutusriski (rohe- ja sinivõrgustiku sidumine, vett läbilaskvad pinnad, kõrghaljastus, kombineeritud sademeveelahendused).
3. Tihe asustustüüp: kehtestatakse krundi täisehituse piirmäärad ning rohenõuded (nt krundi roheindeks), tagatakse jalgsikäigu ja jalgrattaliikluse esmane ruum.
4. Talvised muutlikud olud: kavandatakse lahendused libeduse, sulavee ja ajutise lumikatte tingimustes toimimiseks (vertikaalplaneerimine, materjalivalikud, äravool).

B. Veekogud ja veeäärsed piirkonnad

1. Tormid, üleujutused, kaldaerosioon: arendused paigutatakse riskidest lähtudes; järgitakse ehituskeeluvööndeid ning kavandatakse kliimakindel taristu ja vajaduspõhised kaitselahendused.
2. Suurvett arvestatakse asukoha- ja kasutustingimustes: üleujutus- ja erosioonirisk maandatakse planeeringulahendustega, järgides kehtivaid piiranguid (ehituskeelu- ja piiranguvööndit).
3. Planeeringutes rakendatakse puhverala ja valgla käsitlust, tõstes vastupanuvõimet kogu mõjualal (mitte ainult antud planeeringualal).

4. Tasastel ja lammialadel ning maaparandussüsteemides rakendatakse lahendusi üleujutuste ennetamiseks ja maandamiseks.
5. Asustatud ranniku- ja kaldapiirkondades võetakse eesmärgiks kliimakindla kaldataristu ja kaitsemuulide rajamine.

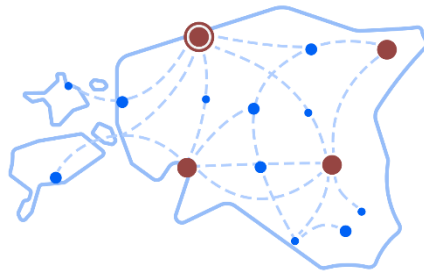
C. Kliimakindlad teenused

1. Elutähtsate teenuste toimepidevus: toetatakse elutähtsate teenuste, eriti elektritaristu, samuti transpordi-, vee-, sidetaristu jt toimimist (tormi-, üleujutus-, metsapõlengu ja talvetingimuste riskid). Kavandatakse tehnilised lahendused varustushäirete vähendamiseks (liinikoridorid, maakaabeldus jne); ligipääsud ja varustuslahendused äärmuslike ilmaolude tarbeks; arvestatakse veemajandussüsteemide toimimisega.
2. Kuumalained ja põuarisk: kavandatakse ennetus- ja ligipääsulahendused (nt puhver- ja ennetusmaad, operatiivliiklus).
3. Teedevõrk kavandatakse kliimakindlaks juurdepääsuks hoonetele ja taristule (sh suvilapiirkonnad).

D. Sotsiaalne haavatavus

1. Planeerimisel arvestatakse elanikkonna tundlikkust (nt eakad, krooniliste haigustega inimesed, piiratud inforuumiga ja madalama sissetulekuga rühmad) ning sidustatakse ruumiotsused sotsiaalse turvalisuse meetmetega.
2. Lisameetmeid luuakse seoses ühiskonna vananemisega riskitundlikele vanematele korterelamupiirkondadele, väikelinnadele ja küladele, kus eakate osakaal on suur.

3.3 Tugevatel keskustel põhinev asustus

Eesti tasakaalus areng tugineb tugevatele keskustele. Nende mitmekesine areng aitab kaasa ka väikelinnade ja maapiirkondade edule. Pealinnastumise trendi pidurdamiseks põhineb ruumiline areng kolmel regionaalsel linnal (Tartu, Pärnu, Ida-Viru linnastu) ja neid toetavatel piirkondlikel linnadel. Igal keskusel on oma roll

teenuste ja töökohtade pakkumisel, et hoida elu kogu Eestis ning vältida maapiirkondade tühjenemist. Kasutusele võetakse maahõivehierarhia loodusliku maa hõivamise vähendamiseks, juurutatakse kohanduvat ja väärtuspõhist maa- ja ruumikasutust.

3.3.1 Tugevate keskuste Eesti asustumudel

Eesti asustus on mitmekesine ja eriilmeline. Regionaalse tasakaalu saavutamiseks ja pealinnastumise pidurdamise eelduseks on inimeste töö- ja eneseteostusvõimaluste ühtlasem paiknemine üle riigi. Asustuse suunamiseks eristatakse asulate rühmi vastavalt nende võimekusele ja rollile asustussüsteemis, kus nad täiendavad üksteist võimaluste loomisel (vt Joonis 7). Keskused on jaotatud nende peamiste omaduste alusel erinevateks tasemeteks. Mida kõrgem on keskuse tase, seda spetsiifilisemaid teenuseid ja tegevusaladelt mitmekesisemaid töökohti see pakub. Keskuste rollijaotus on üheks aluseks avalike vahendite läbimõeldumale kasutusele ning valdkonnapoliitikate ruumiotsustele.

Planeerimisel toetatakse avaliku sektori investeeringutega tugevate keskuste võtmefunktsioone (nt teadus-arendustegevus, innovatsioon, mitmekesine tööturg).

Asustuse rollijaotus:

- **Pealinn** – Tallinn on riigi arengu vedur, majanduslik mootor ja peamine värav maailma. Siin on rahvusvahelise mõõtmega kõrgetasemeline teadus-, arendus- ja kultuuritegevus, operatiivteenused ning ettevõtlus, mitmekesised töökohad, kõrgharidusmaastik ja peamised riigi valitsemisfunktsioonid. Tagatud on head võimalused toimida rahvusvahelistes toimevõrgustikes, mh kiirete laeva-, lennu- ja raudteeühenduste näol. Tallinn on Eesti kontekstis üks väheseid piirkondi, kus turg toimib takistusteta ning selle külgetõmbejõust tulenevalt on ta loomulikus eelisseisundis võrreldes teiste Eesti piirkondadega.
- **Regionaalsed linnad** – Tartu, Pärnu, Ida-Viru linnastu (nn ühe regioonikeskusena) täidavad kandvat rolli pealinnastumise trendi tasakaalustamises, pakkudes kõrgemal tasemel elu-, töö- ja ettevõtluskeskkonda. Siin paiknevad teadusülikoolid või kolledžid, rakenduskõrgkoolid, kõrgema taseme meditsiinasutused, professionaalsed etendusasutused, riigi tasandi valitsussektori teenused, operatiivteenused ja rahvusvahelised või regionaalsed transpordisõlmed. Nendel linnadel on oluline saavutada rahvusvaheline konkurentsivõime ning üleriigilise arenguveduri roll ühes või mitmes (Tartu) majandusharus. Põhja- ja Lõuna-Eesti arengu tasakaalustamiseks on oluline Tartu tugevdamine.

- **Piirkondlikud linnad** – pakuvad mitmekesiseid töökohti ja põhiteenuseid, suuremates maakonnakeskustes ka kõrgema tasandi teenuseid³ (rakenduskõrgkoolid, teatrid, kontserdimajad) ja operatiivteenuseid. Tagada tuleb head taktipõhised ühendused suuremate linnadega. Fookuses on kohapealse arenguvõimekuse toetamine ettevõtlus- ja/või innovatsioonikeskuste näol.
- **Väikelinnad ja suuremad maalised keskused** – on inimõotmeliseks elukeskkonnaks, kodulähedaste põhiteenustega ning heade transpordiühendustega (erinevaid liikumisviise kombineerides, sh jääb olulist rolli täitma ka auto) lähimasse suuremasse linna. Tähelepanu pööratakse arendus-innovatsiooni koostöövõrgustikes osalemisele.
- **Hajaasustusega maapiirkonnad** – moodustavad väärtuslike maastike, traditsioonilise elukeskkonna ja ajaloolise asustumustri terviku. Need piirkonnad täidavad olulist rolli toidujulgeolekus ja riigikaitstes, samuti põllu- ja metsamajanduses, puhkemajanduses ning muus ettevõtluses. Liikumisvõimalused on mitmekesised (sh nõudepõhine transport), kus põhiteenused ja töökohad on mugava ühistranspordi ja/või autosõidu kaugusel. Oluline on digi- ja rohepöörde toetamine elujõulise põllumajandus- ja toidusektori heaks.

³ Toimepiirkondade ja nende keskuslinnade valik tugineb alusuuringule "Asustuse arengustsenaariumite koonduring" (TÜ, EKA, Hendrikson DGE 2025). Kriteeriumiteks on: 1) toimepiirkondade suurus (vähemalt 15 000 elanikku → min piir, mis tagab regionaalse tööturu ja taristu toimimise ning võimaldab piirkonnal välja arendada autonoomse sotsiaal-

Igal keskusel on oma roll teenuste ja töökohtade pakkumisel, et hoida elu kogu Eestis ning vältida maapiirkondade tühjenemist. Suuremates linnades on lisaks eristatavad asustuse tüübid – ajaloolised linnasüdamed, linnakeskused, äärelinnad ja eeslinnad. Asustuse tüüpide osas on asjakohastes teemades välja toodud täiendavad planeerimispõhimõtteid, mis tagavad ruumilise arengu eesmärkide sihitud elluviimise (vt tabel lisas 1).

Eesti asustussüsteemi edasise planeerimise peamiseks fookuseks on töörandel põhinevad toimepiirkonnad, mis ühendavad linnalised keskused oma äärelinlike, väikelinlike ja maaliste tagamaadega³.

majanduslikku arengut ja ettevõtlust edendava tugisüsteemi); 2) Tööturu mastaap ja potentsiaal (toimepiirkonna keskuslinna võimekus töökohti pakkuda – töökohtade ja töötajate suhe toimepiirkonna keskuslinnas on vähemalt 1,0); 3) Kõrgharidusega inimeste osakaal vähemalt 15%; 4) Geograafiline katvus.

Tugevate keskuste Eesti

Joonis 7. Tugevate keskuste Eesti asustusmudel

3.3.2 Teenuste kättesaadavus

Üle Eesti on erinevate kasutamise- ja liikumisviiside kaudu tagatud teenuste kättesaadavus.

1. Asustuse arengu suunamisel tugevdatakse ja mitmekesistatakse tarbijaskonna olemasolul teenuseid olemasolevates asukohtades.
2. Kodulähedased põhiteenused (nt lasteaed, põhikool, raamatukogu, toidukauplus) peavad olema elanikele ja ettevõtetele hästi kättesaadavad⁴. Kõrgema taseme teenuseid hoitakse ja arendatakse kvaliteedi tagamiseks piisava tarbijaskonna olemasolul.
3. Maapiirkondades ja külakeskustes on suur osa teenustest väikese tarbijaskonna tõttu veebipõhised (eeldades head internetitaristut), liikuva või kohalike kogukondade poolt korraldatud. Oluline on tagada teenustele ligipääs mitmekesiste ühenduste kaudu (kas ühistransport, sõidujagamisteenused, doteeritud sõidukulud või muud paindlikud lahendused, mis leevendavad kohapealset teenustevaegust).
4. Linnades on valdav osa igapäevastest teenustest mugavalt kättesaadavad jalgsi ja/või rattaga liikudes (kuni 15 minutit).
5. **Kahanemisega kohanevates piirkondades** on oluline hoida teenuseid asulate keskustes ja/või olemasolevate elanike läheduses, et tagada võimalikult suur kasutajate arv.
6. Teenuste koondamisel tõmbekeskustesse tuleb tagada hea maanteeühendus, mis võimaldab linnade ja asulate vahel kiiret

⁴ Hästi kättesaadavaks võib aegruumilises vaates pidada teenuseid, milleni saab ajaloolistes linnasüdames ja linnakeskustes jõuda jalgsi-rattaga 5-15 minutiga; linnas, eeslinnas ja väikelinnas 15-30 minutiga ja

ja turvalist liikumist. See toetab elanike teenusekasutust, ettevõtluse arengut ja on kriisilukordades hädavajalik.

3.3.2.1 Haridusvõrgustik

Eestit katab elanikkonna vajadusi ja paiknemist arvestav haridusasutuste võrgustik.

1. Põhihariduses tagatakse I ja II kooliastmes kodulähedane õpe ja III kooliastmes õpe vähemalt omavalitsuse suuremates keskustes. Üld- ja kutsekeskhariduse omandamiseks tagab riik õppekoha igale põhikoolilõpetajale.
2. Õppes osalemise võimalused tagatakse ühistranspordiga.
3. Kõrgharidusasutusi arendatakse eelkõige pealinnas ja regionaalsetes linnades.
4. Gümnaasiumite ja kutsehariduskeskuste ruumilise arengu suunamisel lähtutakse nii rahvastiku olukorrast kui piirkonna iseloomust.
5. Suurendatakse haridustaristu ühiskasutus ja ressursitõhusus. Koolihooned on vajadusel riskasutatavad hajutatud evakuatsiooni- ja varjumiskohtadena.
6. Haridusasutused on hästi ligipääsetavad ühistranspordiga, jalgsi ja rattaga.
7. **Kahanemisega kohanevates piirkondades** paiknevad haridusasutused keskustes või eelisarendataval aladel.
8. Avaliku raha eest rajatud koolide ja lasteaedade liikumis- ja sporditaristu on avatud ja ligipääsetav inimestele ka õppetöövälisel ajal.

mis paiknevad alevites, alevikes, kompaktnes küllades ja maapiirkondades mugava ühistranspordi sõidu kaugusel. NB siia alla ei kuulu operatiivteenused nagu kiirabi ja tuletõrje.

3.3.2.2 Tervishoiuvõrgustik

1. Üle Eesti toimib mitmetasandiline tervishoiuasutuste võrgustik.
 - a. Tihe haiglavõrk on oluline kriisiolukordades, riigikaitseleel eesmärkidel on oluline haiglate hajutatus.
 - b. Haiglad on pealinnas, regionaalsetes ja piirkondlikes linnades. Haiglate roll on ajas muutuv lähtuvalt piirkondlikest vajadustest.
 - c. Kõikides linnades ja suuremates maalistes keskustes on esmatasandi tervisekeskused.
2. Kogu Eestis on hästi ligipääsetavad (ca 15 minutit ühistranspordiga, rattaga või jala) terviserajad ja vabaõhu spordi- ja puhkealad.
3. Terviseradade ja tervisespordikeskuste rajamisel arvestatakse elanikkonna paiknemisega, et tagada võimalikult suur kasutajate hulk. Muuhulgas on ligipääsetav avaliku raha eest rajatud koolide ja lasteaedade liikumis- ja sporditaristu.

3.3.2.3 Siseturvalisuse võrgustik

1. Siseturvalisuse teenuste planeerimisel arvestatakse piirkondlike eripärade ja elanike paiknemisega. Kahanemisega kohanevates piirkondades hoitakse politsei ja päästeteenused võimalikult lähedal olemasolevatele elanikele, sh kohalike komandode ja patrullteenuste kaudu.
 - a. Politsei ja piirivalve teenused peavad olema elanikele kättesaadavad kõigis maakondades, sh väiksemates keskustes. Oluline on, et reageerimisajad oleksid mõistlikud ning piirkonnas oleks tagatud avaliku korra hoidmine ja turvalisuse tunne.

- b. Päästeteenuste võrgustik peab katma kogu Eesti nii, et päästekomandode reageerimisaeg oleks võimalikult lühike ja abi jõuaks inimesteni ka hajaasustusega piirkondades.
2. Elutähtsate teenuste osutajad (nt elekter, vesi, transport, side) ning kogukondlikud vabatahtlikud (nt vabatahtlikud päästjad, Punane Rist, Naiskodukaitse) on osa siseturvalisuse tagamise süsteemist. Nende olemasolu ja koostöö KOV-idega tugevdab kriisikindlust ja inimeste turvalisust.

3.3.3 Asustuse suunamise üldised põhimõtted

3.3.3.1 Kohanduv ruumikasutus

Soodustatakse ruumilahendusi, mis võimaldavad:

1. kooskasutust, st ühe ja sama ala kasutamist mitmeks erinevaks otstarbeks kas samaaegselt või erinevatel aegadel, sealhulgas eri kasutajagruppide poolt;
2. paindlikku ja kohanemisvõimelist kasutust – ruumistruktuure ja kasutustingimusi, mis võimaldavad ruumi funktsioone ümber kohandada vastavalt muutuvatele vajadustele;
3. vahekasutust, et ajutiselt ja paindlikult anda väärtust seni alakasutatud või siirdeperioodil olevatele aladele, toetades nii kogukonna elukeskkonda, elurikkust kui ka sotsiaalset ja majanduslikku innovatsiooni;
4. maksimaalselt (taas)kasutada juba olemasolevat ruumi, ehitisi ja taristut.

3.3.3.2 Pärandikeskne areng

Ruumi kasutamisel ja kujundamisel on pärandil aktiivne osa:

1. ruumilise kvaliteedi ja hea kohatunnetuse loojana, mis aitab kujundada mitmekesisel, iseloomulikkul ja inimhõõtmelisel keskkonda;

2. ajalooliselt väärtuslike objektide ja maastike näol ajaloolise mälu nähtavaks tegija ja teadvustajana.

Ehitatud pärandi väärtusi teadvustatakse ruumiliste otsuste langetamisel:

1. hoides ehitatud pärandit kasutuses ja vähendades sellega ka keskkonnajalajälge;
2. sidudes uusarendused mõtestatult ajalooliste hoonete ja hoonestuselementide, tänavate, maastikuelementide ja paikkondliku arhitektuurikeelega;
3. arvestades kultuuriväärtuslikesse hoonetesse investeeringute suunamise laiemat mõju – kohatunnetuse ja kogukonna tugevdamist, mis annab konkurentsieelise ja julgeolekugarantii;
4. hinnates ehitismälestiste mõjuvööndis (5 km raadiuses) suuremahuliste (näiteks taastuenergia) rajatiste kavandamisel kaasnevat tervikmõju. Kui suuremahulisi rajatisi ei ole võimalik kavandada väljapoole mõjuvööndit, tuleb visuaalsele analüüsile tuginedes koostöös vastutava ametkonnaga leida minimaalset sekkumist eeldav lahendus.

3.3.3.3 Raudtee kui asustuse selgroog

Raudtee koos kiire ja sageda reisirongiteenusega on asustuse ja transpordivõrgustiku "selgroog". See loob kestliku liikumise ja logistika võrgustiku, mis toetab nii elanike igapäevast pendelrännet kui ka kaupade tõhusat ja kliimasõbralikku liikumist. Lähimõeldud raudteevõrk aitab kujundada linnade ja asulate arengut, sidudes neid tihedamalt omavahel ning suurendades elukeskkonna valikuvõimalusi väljaspool suurlinnu.

1. Raudteepeatuste lähiümbrus on eelisarendatud – sinna suunatakse nii avalikke kui erainvesteeringuid. Avalike teenuste, kortermajade, kontorite jm liikuvuse sihtpunktide

asukohavalikul eelistatakse hea rongiühendusega alasid, täpsemates planeeringutes kavandatakse paindlikku ruumilist arengut võimaldavad segahoonestusalad ning kaalutakse ruumiliste regulatsioonide leevendamist.

2. Suuremad raudteejaamad toimivad transpordisõlmedena ja võivad olla ka logistika- ja ettevõtlusalad.
3. Raudteega seotud asustuse arendamise potentsiaal on erinevates Eesti piirkondades: pealinnaregioonis (Rail Baltic, pikemas perspektiivis võimalik Tallinna ringraudtee); Läänemaal (Haapsalu raudtee); Rapla- ja Pärnumaal (Rail Baltic); Kagu-Eestis (pikemas perspektiivis Võru ja Valga vahelise reisirongiliikluse võimalik taastamine), Ida-Viru linnastus (rongiliikluse tihendamine).

3.3.4 Maapõueressursid

Eesti tasakaalustatud ja sõltumatu arengu tagamiseks on oluline maapõueressursside, nagu maavarad, põhjavesi ja geotermaalenergia, uurimine ja kestlik kasutamine.

1. Maavarade, sh tulevikumaavarade kaevandamine, on seotud leiukohtadega. Kaevandamisel arvestatakse elukeskkonna väärtustega, minimiseerides häiringuid majapidamistele.
2. Maavarade väärimine toimub võimalusel maavara leiukohas või selle vahetus läheduses.
3. Kaevandamistegevust alustades lepatakse kokku alade kaevandamisjärgne kasutus lähtuvalt kohapealsetest vajadustest ja väärtustest (sh arvestatakse rohevõrgustiku algsete väärtustega, nagu elupaigatüübid). Eesmärgiks võetakse varude maksimaalne võimalik ammendamine.
4. Asustuse ruumilisel arengul arvestatakse maardlate ning põhjaveevarude ja -seisundiga.

3.4 Elurikkad kompaktsed asulad

Kompaktsuse saavutamiseks vähendatakse edasises ruumilises arengus looduslikele aladele uute tehisalade teket. Linnaline asustus ei laiene looduslikele aladele ja põllu- ning metsamajandusmaadele. Maaliste piirkondade areng toimub traditsioonilisi asustumusmustreid hoides ning põllu- ja

metsamassiive säilitades. Keskuste tihendamine suurendab kasutusaktiivsust – hooned, taristu, teenused, elurikkad rohealad ja puhkevõimalused toimivad koos ning on efektiivses kasutuses. Eesti ajaloolised linnasüdamed on elavad ja mitmekesised. Ajalooline ehitatud pärand on olulise elukeskkonna osana aktiivses kasutuses.

Linnade ja asulate ruumiline areng on kestlik ja järgib kvaliteetse ruumi põhimõtteid (vt ptk 2.1). Linnad ja asulad on kohandatud kliimamuutustega ja kriisidega toimetulevaks ning kliimamõjusid arvestavaks.

1. Linnad hoitakse kompaktsena – linnaline asustus ei laiene põllu- ja metsamaade ega looduslike aladele arvelt. Elamuarendus kavandatakse koos sotsiaalse ja tehnilise taristu ning ühenduste tagamisega. Maaliste piirkondade areng toimub traditsioonilisi asustumusmustreid hoides ning põllu- ja metsamassiive säilitades. Järgitakse maahõivehierarhiat (vt ptk 2.2).
2. Eelisarendatakse linnade ja asulate keskusalasid* ning hea ühistranspordiühendusega piirkondi. Soositakse tasakaalustatud tihendamist – intensiivset ruumi- ja

maakasutust, kus hooned, taristu, teenused, elurikkad rohealad, tervislikud liikumis- ja puhkevõimalused toimivad koos ning on efektiivses kasutuses. Oluline on mitmekesisus – maa- ja ruumikasutuses on eelistatud mitmeotstarbelisus ning aasta- ja ööpäevaringne kasutus. Eriliselt väärtustatakse ajaloolisi linnasüdameid.

* Põhimõte on eriti oluline *kahanemisega kohanevates piirkondades*. See võimaldab kahaneva elanikkonna ja majandusaktiivsuse tingimustes otstarbekalt kasutada väljakujunenud ruumi ja taristut ning vähendada kulusid ja sundliikumisi. Keskusaladel paikneb enamasti rohkem funktsioone ja elukeskkonna väärtusi. Seetõttu on oluline hoida neid elavana linnaruumi "kokku tõmmates" ja vajadusel maad "loodusele tagasi andes". Suurem osa investeeringuid tuleb seetõttu suunata keskusaladele.

3. Avaliku ruumi kujundamisel lähtutakse 8–80 põhimõttest, mille kohaselt peab tänavaruum, park, väljak või muu avalik ala olema turvaline, ligipääsetav ja mugav kasutada nii 8-aastase lapse kui ka 80-aastase inimese jaoks. See tähendab, et ruumilahendused peavad olema universaalselt kasutatavad, toetama inimeste igapäevast liikumist, puhkamist ja suhtlemist ning tagama kõigile elanikerühmadele võrdsed võimalused viibida ja tegutseda avalikus ruumis.
4. Elurikkuse hoidmine ja suurendamine peab olema lahutamatu osa uute arenduste kavandamisest, olemasolevate alade kasutamise korrastamisest ning erinevate maakasutusotstarvete sidumisest ühtseks toimivaks elukeskkonnaks.
5. Soodustatakse erinevate sotsiaal-majanduslike ja rahvusgruppide ruumikasutuse põimumist, kujundades ühtset

kvaliteetset avalikku ruumi, sh vabaõhu puhkealasid ja mitmekesisdades eluasemetüüpe.

6. Soodustatakse naabruskonnapõhist renoveerimist. Renoveerides mitu maja korraga ja kaasajastades samaaegselt hoonetevahelist ruumi on võimalik kiirendada renoveerimise tempot ja saavutada ühtlasem ruumiline kvaliteet.
7. Tagatakse kvaliteetsete ja taskukohaste eluasemete kättesaadavus. Parim ruumiline kvaliteet ja ressursitõhusus saavutatakse olemasolevate, sealhulgas muus kasutuses olnud hoonete ümberehitamisega elamispindadeks, lisades vajadusel korruseid või muid hooneosi ning korraldades selleks kvaliteedipõhiseid arhitektuuri- või arendajakonkursse.
 - a. **Kasvamisega kohanevates piirkondades**, eriti Tallinnas ja Tartus ning nende linnade lähiümbruses paiknevatel uushoonestusaladel, tuleb suurendada taskukohaste eluasemete pakkumist eelkõige linnalise ala tiheduse tõstmise ja eluasemetüüpide mitmekesistamise kaudu.
 - b. **Kahanemisega kohanevates piirkondades** on vajalik tõsta eluasemete kvaliteeti ja üüripindade kättesaadavust, eelistades ajalooliselt väärtuslikke ja/või keskses asukohas paiknevaid eluasemeid.
8. Elurikka linna kujundamisel:
 - a. ei ole linnaloodus koondatud ainult rohealadeks, parkideks ega muudeks massiivideks, vaid hargneb olukorrapõhiselt, ühtlase kvaliteetse tihedusega erinevas skaalas linnastruktuuri osadesse (tänavad, väljakud, magistraalid

jne). Eesmärgiks on saavutada elurikka linnalooduse võrk, mis ulatub linnas kõikjale ning on tajutav igas skaalas;

- b. linnalooduse käsitlemisel kehtib maahõivehierariiaga sarnane pingerida, kus:
 - (1) esmajärjekorras väärtustatakse, säilitatakse ja vajadusel täiendatakse/arendatakse edasi olemasolevat linnaloodust – puude-põõsaste-rohttaimede terviklikke väljakujunenud kooslusi;
 - (2) olemasolevaid kooslusi hinnatakse elurikkuse vaatekohast: nende rollist toiduahelate hoidmise ja loomise perspektiivist, elupaikade pakkuja ja muul moel mitmekesisuse võimaldajana;
 - (3) kui erinevatel põhjustel ei ole võimalik kooslusi säilitada, püütakse neid siirdada (rohttaimi, puhmaid jms) ja ümber istutada (sh suuri puid ja põõsaid);
 - (4) väärtustatakse ja eelistatakse alati olemasolevat mulda, sh vaesunud kohapealseid muldi. See tähendab haljastuse rajamisel kõigepealt kohapealse kasvumulla ladustamist ja hiljem haljastuse rajamisel kasutamist;
- c. pööratakse eritähelepanu (varjuandvale) kõrghaljastusele, seda eriti tänavaruumis. Üheks võimaluseks on rakendada 3-30-300 reeglit⁵,⁶ (iga elaniku koduaknast paistab vähemalt 3 arvestatava suurusega puud, 30% naabruskonna pindalast on kaetud puuvõradega ja lähima rohealani on kuni 300 m);

⁵ Konijnendijk, C., 2021. The 3-30-300 rule for urban forestry and greener cities. *Biophilic cities journal*, 4(2), p.2.

⁶ Konijnendijk, C.C. Evidence-based guidelines for greener, healthier, more resilient neighbourhoods: Introducing the 3–30–300 rule. *J. For. Res.* 34, 821–830 (2023). <https://doi.org/10.1007/s11676-022-01523-z>

- d. väärtustatakse võimalusi, mida pakuvad uudsed kooslused (*novel ecosystems*) – tugeva inimesepoolse sekkumise läbi tekkinud ökosüsteemid, mis ei ole seotud põllumajandusliku tegevusega ja mis paiknevad sageli jäät- ja tühermaadel;
- e. arvestatakse, et elurikkus on sageli vältimatult seotud ringmajandusega: kohapealsed materjalid (muld, kivid, lamapuit, vanad katendid jms) on juba väljakujunenud elupaigad (samblikud, seened, putukad) ning neid tuleb eelistatult säilitada ja lahendustes (ring)kasutada;
- f. rajatakse rohealad lähtuvalt alade looduslikest tingimustest ja vajadusest linnas saavutada kõrgeim võimalik liigirikkus;
- g. tähelepanu pööratakse nii linnalooduse kvaliteedile kui ka pindalale. Vaid roheala osatähtsuse nõue ei taga erinevate elupaikade teket;
- h. juurutatakse kompaktsesse linnaruumi sobivaid toidutootmise võimalusi;
- i. linnalooduse hoolduses seatakse eesmärgiks kasutada alternatiivseid meetodeid (nt lammaste hooajaline karjatamine, müravaba niitmine jne).

3.5 Mitmekesine ettevõtlus ruumiliselt läbimõeldud asukohtades

Ettevõtluse ruumiline areng tugineb asustuse rollijaotusele (vt ptk 3.3.1) ja olemasolevatele või varem kasutuses olnud

ettevõtlusaladele (pruunaladele, sh ka maapiirkondades).

Edendatakse rahvusvaheliselt konkurentsivõimelist majanduskeskkonda, kus

kujunevad tugevad arenguklastrid ning areneb tööstus ja äri sektor koos rahvusvaheliste peakontoriga. Olulisel kohal on kohalikest ressursidest lähtuv suurema lisandväärtusega ettevõtlus võimalikult pika kohapealse väärtusahelana. See aitab vähendada nii tooraine, toodangu kui töötajate sundliikumisi ja toetab piirkondliku eripära kestlikku arendamist. Ressurssidena käsitletakse lisaks maavaradele näiteks ka sadamaid, kutseõppeasutusi ja kõrgkoole ning oskustööjõudu. Efektiivseks maa- ja ruumikasutuseks seotakse tõhusalt erinevate funktsioonide võrgustikud, nt energiamahuka tööstuse kavandamine taastuvenergiaparkide naabrusesse, sadamate ja raudteeümbruse arendamine tööstus- ja logistikaaladena ning ringmajandusliku tööstussümbioosi juurutamine.

3.5.1 Ettevõtluse arendamine

Ettevõtluse ruumilisel kavandamisel:

1. on oluline mitmekesisus, mis toimib läbi ruumi kooskasutuse – äri- ja tootmisalade ning linnades (sh eriti linnakeskustes) ka elu- ja töökohtade põimituse. Mitmekesisus soosib turvalisust, sest toetab piirkonna ööpäevaringset kasutust. Elukohtade

vahetus läheduses tuleb arvestada kaasnevate mõjude leevendamise vajadusega;

2. võetakse kasutusele pruunalad;
3. võimalusel tagatakse ettevõtlusalade territooriumitel avalikud läbipääsud, et toetada turvalist ruumiloomet;
4. soodustatakse innovatsiooni ja uute tehnoloogiate rakendamist;
5. on eelistatud kohapealsetest ressurssidest lähtuv ettevõtlus, mis aitab vähendada nii tooraine, toodangu kui töötajate sundliikumisi ja toetab piirkondliku eripära kestlikku arendamist. Soodustatakse kohalikule elanikkonnale suunatud väikeettevõtlust, eriti piirkondades, kus see on olnud ajalooliselt omane. Ressursina tuleb käsitleda lisaks maavaradele, põhjaveeressursile jm looduskeskkonnast tulenevale ka nt kohapealseid kõrg- ja kutseõppeasutusi ja rakenduskõrgkoole. Viimased on innovatsiooni tugisüsteemiks, mis aitavad oluliselt täpsemalt profileerida töötajate oskusi. Ettevõtluse kompetentsikeskustena ja töökohtade pakkujatena toimivad haridusasutused (sh kutseõppeasutused) paiknevad ka Eesti väikelinnades ja suuremates maalistes keskustes;
6. peab lähtuma kliimamõjude leevendamise ja maahõive vähendamise vajadusest, nt tuleb tagada kõrghaljastuse olemasolu, minimiseerida muldade katmist, kasutada looduspõhiseid sademevee lahendusi, elurikkust toetavat haljastust jms;
7. soodustatakse mitmekesiste, erinevates sektorites tegutsevate ettevõtete koondumist ühisele alale, luues eeldused materjalide, energia ja kõrvalproduktide vahetuseks ehk tööstussümbioosi kujunemiseks. Ettevõtluse arendamisel

arvestatakse piirkondlike ressursside ja kõrvalproduktide vooge, et siduda uued ettevõtted olemasolevate sümbioosivõimalustega.

8. soositakse paindlikku ruumikasutust, kus hoonete ja alade funktsioonid on ümber kohandatavad vastavalt muutuvatele vajadustele ja ringmajanduse uutele ärimudelitele.
9. oluline on ringmajandust toetav taristu (nt ühised jäätmekäitlus- ja ressursitöötluspunktid, ehitusmaterjalide ringmajandusjaamad, soojustagastuse või vee taaskasutuse lahendused), mis võimaldavad ettevõtetel ressursse jagada ja taaskasutada.
10. väärtustatakse (säilitatakse ja leitakse uusi kasutusviise) Eesti tööstusarhitektuuri erinevaid tahke peegeldavat ehitatud pärandit;
11. kaalutakse täpsemate riigitasandi planeeringute koostamise käigus n-ö nullalade ⁷ perspektiivset kasutust ettevõtluse arendamiseks, eriti regionides, kus rohevõrgustik on ulatuslik ja hõlmab halvas seisundis ökosüsteeme (nt Ida-Virumaa).

3.5.2 Tööstuse arendamine

Tööstuse ruumilisel kavandamisel:

1. on eelistatud asukohad toimiva taristu (elektri-, side, veevarustus; raudteed, sh Rail Baltic; sadamad) ja ka teiste tööstusettevõtete läheduses (viimast ka olukorras, kus see

eeldab loodusliku ala kasutuselevõttu – täiendavat maahõivet tuleb minimeerida ja vajadusel kompenseerida);

2. on eelistatud asukohad, mis võimaldavad ruumi kooskasutamist tõhustavat tööstussümbioosi (ringsed protsessid nii materjalikasutuses, sisulises äritegevuses kui taristus, nt reovee ühine taaskasutus ettevõtlusklastis, jääksoojus kaugkütteks, võrgutasu vaba elekter, ühine turundus jne);
3. on linnades ja linnalähedastes piirkondades eelistatud tööstuse paiknemine n-ö pruunaladel või ökoloogiliselt halvas seisundis maadel;
4. on keskkonnamõjud paljudel juhtudel minimaalsed või leevendatavad, mistõttu võivad sellised tööstusalad paikneda elamu- või puhkepiirkondade vahetus läheduses;
5. arvestatakse ruumi ja ehitustingimuste kavandamisel materjali ümbertöötlemise vajadusega (nt taastootmistehased, materjalipangad).

⁷ Nn 0-alad olid algses rohevõrgustiku metoodikas (J.Jagomägi ja K.Sepp 2002) rohevõrgustiku kavandamise abivahendid. Need olid alad, millel märkimisväärset ökoloogilist väärtust ei ole, kuid neil oli potentsiaal kas loodusliku suktsessiooni toel või täiendavate meetmete abil muutuda

kõrgema väärtusega kooslusteks ning toetada nii rohevõrgustiku toimimist. Kui ökoloogilist väärtust ei teki, siis võis neile aladele kavandada muu maakasutuse otstarve.

3.6 Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana

Tähtsustatakse looduse hüvesid pakkuvat rohevõrgustikku, mis tasakaalustab majandustegevust ja toetab elurikkust. Oluliseks peetakse Eesti kultuurilugu kandvaid väärtuslikke maastikke.

3.6.1 Rohevõrgustik

1. Rohevõrgustik on 2000. a kehtestatud esimese üleriigilise planeeringuga jõustatud asustuse ja majandustegevuse mõjusid tasakaalustav looduslikest ja poollooduslikest kooslustest koosnev sidus süsteem. Rohevõrgustik hõlmab erineva iseloomuga alasid (sh n-ö sinivõrgustikku veekogude ja nende kallaste näol).
2. Rohelise võrgustiku puhul on oluline nii sidusus kui ökoloogiline kvaliteet, samuti on tähtis selle roll asustuse suunamisel, mh linnaliste alade kompaktsuse tagamisel.
3. Eesmärgiks on rohevõrgustiku aladel säilitada sidusust ja võimalusel parendada ökoloogilist seisundit. Pikas perspektiivis peab rohevõrgustikus olema tagatud mitmekesiste ökosüsteemiteenuste, elurikkuse ja kvaliteetse elukeskkonna säilimine.
4. Rohevõrgustik jääb valdavalt maalise asustuse aladele. Linnalise asustuse alal saavad eksisteerida nii rohealad kui ka rohevõrgustik, mis võivad, kuid ei pruugi omavahel kattuda.

Linnalise asustuse aladel ja nende läheduses on rohevõrgustikul lisaks ökoloogilisele funktsioonile oluline roll pakkuda elanikele vabaõhu puhkevõimalusi. Vajadusel rajatakse selleks väikesemahulisi ehitisi. Selleks rajatakse kõikide elanikkonnagruppide poolt kasutatavaid tegutsemispaiku, kus on oluline roll aktiivsetel liikumisviisidel.

5. Rohevõrgustiku alad jagunevad tugialadeks ja koridorideks. Algse metoodika (Sepp ja Jagomägi, 2002) järgi määratleti ka neutraal- ehk nullalad, mille sees edaspidi tuli laiendada ja mille alusel modifitseerida tugialasid ja ribastruktuure. N-ö nullalad on paljudes piirkondades jäänud rohevõrgustiku osadeks, kuid sihitud tegevusi nende kvaliteedi tõstmiseks ei ole tehtud. Seetõttu tuleb järgmise tasandi riigiplaneeringutes kaaluda lisaks sidususe ja ökoloogilise seisundi parendamisele nende alade hõlmamise otstarbekust ja alternatiivseid kasutusviise.

3.6.2 Väärtuslikud maastikud

1. Väärtuslikke maastikke tuleb hoida ja kasutada maastikuväärtusi säilitades, et kanda edasi meie identiteeti ja kultuurilugu.
2. Väärtuslikel maastikel välditakse domineerivaid ehitisi (v.a tööstusmaastikel).
3. Väärtuslikel maastikel tehakse ruumiotsuseid konkreetsete maastike väärtuste säilimise vajadust silmas pidades ja eripära arvestades. Erinevate maakasutusviisidele kooskasutusvõimaluste leidmisel tuleb läbi viia maastikukeskne analüüs, mis näitab, kas on võimalik väärtuslikele maastikele kavandada ka teisi kaalukaid avalikes

huvides vajalikke kasutusviise (nt taastuenergeetika). Mõju tuleb hinnata maastikule kui tervikule.

4. Linnalises keskkonnas kujutavad väärtuslikud maastikud endast miljööväärtuslikke hoonestusalasid, looduskaitsealasid, vaatekoridore, parke või muinsuskaitsealasid.
5. Osa väärtuslikke maastikke on pikemas perspektiivis rahvusmaastikud. Need on sümbolväärtusega, Eesti kultuurilugu ja identiteeti kõige paremini esindavad väärtuslikud maastikud. Rahvusmaastik on paik, kus on

loetavad Eesti ajaloo erinevad tahud ning mis on lahutamatult seotud inimeste mälupiltide ja eneseteadvusega.

3.6.3 Väärtuslikud põllumajandusmaad

1. Väärtuslikel põllumajandusmaad⁸ hoitakse põllumajanduslikus kasutuses, et tagada kohapealse toidutootmise võimekus.
2. Vältitakse väärtuslike põllumajandusmaade ulatuslikku killustamist ehitustegevuse või muude püsivalt maad muutvate tegevuste poolt.

⁸ Väärtuslikud põllumajandusmaad on planeeringutes määratletud lähtuvalt boniteedist (kõrgem Eesti või maakonna keskmisest) ja massiivi suuruselt (reeglina 2 ha, osades üldplaneeringutes ka 1 ha). Hetkel

puudub õiguslik alus, mis annaks täpsemad või senisest erinevad määratlemise kriteeriumid.

3.7 Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus

Tagatud on head ühendused toimepiirkondade sees ja pealinna, regionaalsete ja piirkondlike linnade vahel. Raudtee on asustuse "selgroog", raudteejaamade ümbruse asulad on eelisarendatud. Asulad kujundatakse säästlikke liikumisviise toetavaks. Igapäevaste liikumiste vähendamiseks paiknevad inimeste elukohad, teenused ja töökohad lähestikku. Arendatakse rahvusvahelisi ühendusi tagavaid transpordisõlmi.

3.7.1 Liikuvuse üldised põhimõtted

1. Igapäevaste liikumiste vähendamiseks arendatakse linnu ja asulaid kompaktselt, hoides inimeste elukohti, teenuseid ja töökohti lähestikku (vt ka ptk 3.3).
2. Keskustes ja nende läheduses on esmatähtsad säästvad ja aktiivsed liikumisviisid (liikumine jalgsi, rattaga, ühistranspordiga).
3. Maalistes piirkondades on kasutusel kombineeritud mitmekesised liikumisviisid, sh nõudluspõhine ühistransport.

Liikuvus linnades

Liikuvus maapiirkondades

4. Toimepiirkondade keskustes paiknevatesse töö- ja teenuskohtadesse peab olema võimalik tagamaalt jõuda kuni tunniajase ühistranspordisõiduga või erinevaid liikumisviise mugavalt kombineerides.
5. Transpordivõrgustikud on omavahel seotud (vt Joonis 8).
6. Võimaliku era- ja avaliku sektori koostööprojektina on pikemas plaanis kavas Saarema püsiühenduse rajamine.
7. Üle-euroopalise transpordivõrgustiku ühe osana on pikemas perspektiivis kavas Tallinn-Helsingi tunneli väljaarendamine.
8. Rahvusvahelisi ühendusi tagavad transpordisõlmed on eelkõige pealinnas ja regionaalsetes linnades ja mereäärsetes väikekeskustes (Paldiski, Sillamäe).
9. Oluline on erinevate liikumisviiside maksimaalne ruumiline ühendamine nii reisiliikluses kui kaubaveos (terminalide paiknemine võimalikult samas asukohas).
10. Transpordikoridoride kavandamisel ja rekonstrueerimisel on esmatähtis vajadus- ja nõudluspõhisus. Arvesse tuleb võtta ohutust, ruumisäästlikkust, investeeringute mahtu ja kulutõhusust.

11. Suurematesse linnadesse rajatakse multimodaalsed liikuvuskeskused, mis integreerivad erinevad transpordiliigid ja -teenused (nt linnadevahelised bussiliinid, maakonna- ja linnaliinid, rongi-, lennu- ja laevaliiklus, samuti auto- ja rattaliiklus). Esmajärjekorras rajatakse need suurematesse linnadesse suunduvate rongiühenduste ja magistraalide äärde, näiteks Tallinnas Tartu mnt (Ülemiste), Pärnu mnt (Laagri/Pääsküla), Järve ja Haabersti piirkond. Samuti on meede asjakohane Tartus, Pärnus ja Narvas. Kohalikul tasandil rajatakse linnasiseseid (sh nt Tallinna Kristiine ümberistumissõlm) ja vallasiseid liikuvuskeskuseid, kus integreeritakse vähemaid transporditüüpe, kuid mille kaudu tagatakse head kiired ühendused peamiste sihtkohtadega.
12. Tänav- ja linnaruumi korraldamisel arvestatakse muuhulgas autonoomsete sõidukite, alternatiivkütuste taristu ja kaasaegsete linnalogistika lahenduste ruumivajadustega, et tagada selge ja tõhus ruumikasutus.
13. Kestlikku liikuvuse ruumi kujundatakse lähtuvalt kvaliteetse ruumi põhimõtetest.

3.7.2 Raudteed ja rööbastransport

1. Raudtee on asustuse ja transpordivõrgustiku "selgroog". Raudteepeatuste lähedased asumid on eelisarendatud. Tugevate keskuste rongijaamade lähialale soodustatakse nii tiheda elamuehituse kui ka töökohtade tekkimist. Suuremad raudteejaamad toimivad transpordisõlmedena ja võivad olla ka logistika- ja ettevõtlusalad.
2. Rail Baltica kiire rongiühendus tagab Eesti ühendatuse Euroopaga. Mugavalt toimib Tallinn-Tartu-Valga-Riia-Vilnius rongiühendus.
3. Pikemas plaanis viiakse Eesti raudtee üle Euroopa rööpmelaiusele 1435 mm.
4. Rööbastransporti arendatakse läbimõeldult Tallinna ja Tartu linnapiirkondades (linnad ja lähivallad).
5. Ida-Viru linnastu linnade paremaks omavaheliseks sidumiseks tihendatakse pikemas perspektiivis kohalikku rongiliiklust.
6. Ajaloolised raudteejaamade hooned ja kompleksid on tugevad kohatunnetuse ja -mälu hoidjad. Endiste ja praeguste raudteepeatuste lähiümbruse ajaloolist hoonestust säilitatakse ning hoitakse kasutuses, vajadusel otsides võimalusi sinna uute funktsioonide majutamiseks. Lisaks raudteetranspordi jätkusuutlikkuse toetamisele panustab see elukeskkonna mitmekesisusse ja kohaliku identiteedi tugevdamise kaudu julgeoleku tagamisse.

3.7.3 Rattaga ja jalgsi liikumine

1. Jalgsi liikumine on linnalistel aladel aastaringelt esimene eelistatud liikumisviis, mille järgi kohandatakse kogu ehitatud keskkond. Jalgsi liikumine peab olema mugav ja ohutu ning moodustama sihtkohtade vahel sidusa võrgustiku.
2. Jalgsi ja kergliikuriga liikujate vajadusi käsitletakse eraldi. **Kasvamisega kohanevates piirkondades** ei kavandata vaikimisi segakasutusega jalgratta- ja jalgteid.
3. Nii jalgsi kui rattaga liikumise taristu peab olema kasutatav kõikidele kasutaja- ja vanusegruppidele ning olema mugav, ohutu ja sidus. Järgida tuleb universaalse disaini põhimõtteid, kõrvalise abita peavad saama liikuda nii koolilapsed kui ka eakad, nii ratastooli, lapsekäru kui ka juhtkoeraga liikujad.
4. Eestit katab rattateede võrgustik, mis tagab taskukohase ja tervisliku liikumisvõimaluse. Esmatähtsad on asulate sisesed oluliste sihtkohtade (sh ühistranspordipeatused) vahelised

ühendused. Pikemate distantside läbimiseks on rattasõit sujuvalt ühendatud ühistranspordiga.

3.7.4 Maanteetransport

1. Uusi mastaapseid põhisuunalisi koridore põhimaanteedele ja tugimaanteedele ei kavandata. Olemasoleva teedevõrgu rekonstrueerimisel on esmatähtis turvaline ja hea ühendatus lähtudes nii linnadevahelisest liikumisest kui ka kohalikest liikumisvajadustest. Oluline on panustada integreeritusele ühistranspordiga, sh „pargi ja sõida“ lahendused (eelkõige raudteejaamades). Kahanemisega kohanemiseks optimeeritakse teedevõrku.
2. Keskustevahelised ühendused on olulised nii reisijate kui kaubatranspordi jaoks. Lisaks on võtmetähtsusega Paldiski suund (sadam), Tapa suund (riigikaitse), ühendused energiasüsteemidega (sh perspektiivis meretuuleparkide taristuga).
3. Põhja-lõuna suunalisi maanteid tuleb käsitleda lisaks nn kaitsekoridoridena, mis peavad tagama ka riigikaitseliku liikuvuse. Oluline on, et maanteetaristu rajatised (sillad, ristmikud, risted jne) omaksid piisavat kandevõimet rasketehnika liikumise tagamiseks.
4. Asulates toimub liikumisruumi ümberkujundamine, et see arvestaks paremini jalakäijate ja ratturite vajadustega ning toetaks eri liikumisviiside tasakaalu. Vähendatakse sõiduautode parkimismorme, et kasutada ruumi tõhusamalt ja tagada eluasemete taskukohasus.
5. Maapiirkondades peetakse oluliseks sõidujagamise toetamist.

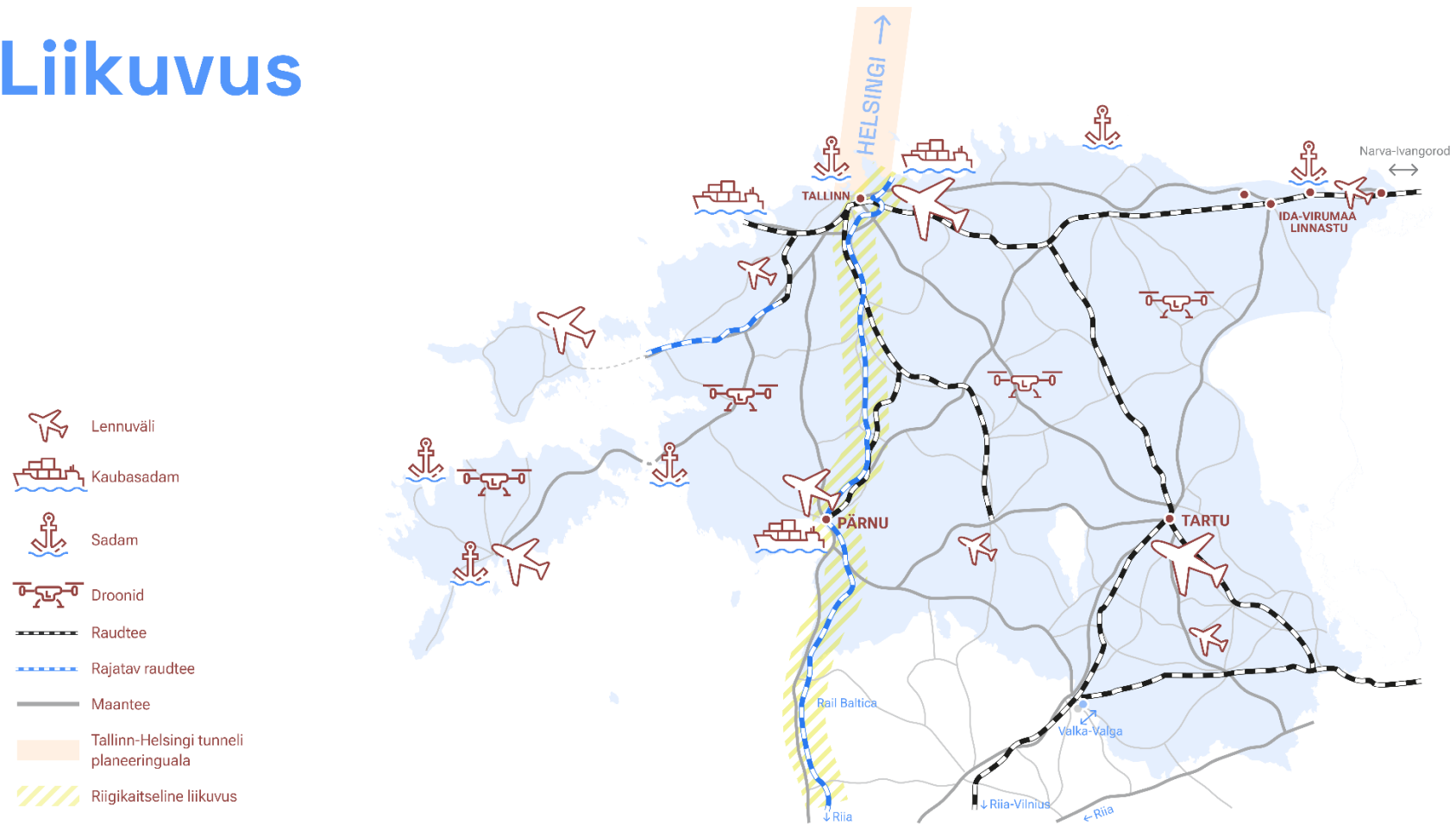
3.7.5 Veeliiklus

1. Säilib senine sadamate võrk. Juhul, kui tekib vajadus uute väikesadamate rajamiseks, kavandatakse need olemasolevatele asustusalaadele (tiheasulatesse või nende lähedusse).
2. Suursadamad on nii multimodaalsed transpordisõlmed (mis peavad arvestama ka tulevikukütuste ruumivajadusega) kui ka logistika- ja ettevõtlusalad.
3. Soodustatakse siseveekogude kasutamist liikumiskoridoridena.

3.7.6 Õhuliiklus

1. Majanduse konkurentsivõime tagamiseks hoitakse Eesti lennuühendused toimivana.
2. Lennuväljad on nii multimodaalsed transpordisõlmed kui ka logistika- ja ettevõtlusalad, kus muuhulgas arendatakse lennundussektori uusi ärisuundi (nt õhusõidukite hooldusettevõtlus).
3. Drooniliiklus saab logistika, julgeoleku, keskkonnaseire, kriisivalmiduse ja teenuste arengul oluliseks teguriks. Droonide stardi- ja maandumiskohad ning laadimispunktid tuleb kavandada täpsemates planeeringutes koos neid kasutatavate valdkondadega, nt logistikakeskuste, haiglate, tööstusalade, maapiirkondade teenuskorraldusega.
4. Planeeringu elluviimise kavva on lisatud õhuruumi ruumiline kontseptsioon, mis peab tagama drooniliikluse turvalise, keskkonnasäästliku ja ühiskonnale kasuliku kasutuse, arvestades nii maismaa- kui ka elukeskkonna eripärasid.

Liikuvus

Joonis 8. Liikuvuse arengusuunad

3.8 Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu

Taristuvõrgustikud on ruumisäästlikud ja kliimakindlad, toetavad tasakaalustatud asustusstruktuuri ja ettevõtluse arengut. Taristu on kasutatav ka kriisiolukordades. Hajusalt toodetud taastuvenergia kohapealne kasutus toetab tõhusat tarbimist ja kohalike kogukondade energiasõltumatust.

3.8.1 Üldised põhimõtted

1. Tõstetakse taristu kliima- ja kriisikindlust, kaitset küberrünnakute ja füüsiliste häirete vastu nii merel kui maismaal.
2. Oluline on erinevate taristuvõrgustike asukohtade maksimaalne ühendamine, et toetada säästlikku ja otstarbekat ruumi- ja maakasutust, sh kooskasutust teiste maakasutusviisidega (nt elurikka uudse kooslusega jäätmaal päikeseparki rajades maksimaalse elurikkuse säilitamine).
3. Tehnilise taristu ruumiline areng põhineb tugevate keskuste asustusmudelil ja toetab keskuslinnade majandusliku konkurentsivõime kasvu.
4. Tehnilise taristu nähtavat osa kujundatakse lähtuvalt kvaliteetse ruumi põhimõtetest.
5. Kasvav energiavajadus (sh elektrisõidukite levik) nõuab kvaliteetset ja laialdast ülekandevõrgustikku. Arvestada tuleb maastikus domineeriva kõrgepingetaristuga, mistõttu on soositud esteetiliselt nauditavad lahendused (vt Joonis 9).

Joonis 9. Soorebane. Foto T.Tunnel, autorid S.Pihlak ja S.Tuksam

3.8.2 Energeetika

1. Energia tootmise ruumiline korraldus muutub – keskne tootmine taastumatutest ressurssidest Ida-Virumaal asendub mitmekesise ja hajusama kliimanetraalse energiatootmisega ja -salvestusega üle Eesti. Taastuvenergeetika arendamisel võetakse arvesse riigikaitselisi piiranguid. Hajus tootmine

elavdab maapiirkondade ettevõtlust ja toetab nii asustuse säilimist **kahanemisega kohanevates** maapiirkondades.

2. Energia tootmine põhineb erinevatel allikatel (vt Joonis 10). Sihiks on, et aastal 2040 kaetakse kogu Eestis tarbitav elektrienergia puhta elektrienergiaga, mille tootmiseks sobivad tuule- ja päikesepargid, biomassi kasutavad koostootmisjaamad, taastuvgaasi kasutavad elektrijaamad, tuumajaam. Aastaks 2050 on eesmärk kogu energiavajadus tagada peamiselt kodumaiste ressurssidega ning minna üle puhta energiaga majandusele.
3. Juhitava energiatootmise tagamiseks nähakse võimalusena gaasielektrijaamade võrgustikku, mis kasutavad tulevikus kodumaist biometaan.
4. Energiajulgeoleku ja juhitava tootmisvõimsuse tagamiseks kaalutakse tuumaenergia kasutuselevõtu võimalikkust Eestis.
5. Varustuskindluse tagamisel ja elektrikaubanduse võimaldamisel mängivad olulist rolli rahvusvahelised elektriühendused (hetkel kolm ühendust Lätiga, kaks ühendust Soomega, planeerimisel mõlemas suunas üks täiendav ühendus).
6. Lisaks on eesmärgiks rajada Põhjamaade ja Balti riikide vaheline vesiniku ülekandetorustik.
7. Energiasüsteemi koormust vähendatakse madala energiatarbega hoonete kavandamise ja säästliku liikuvuse juurutamise teel.
8. Soodustatakse kogukonna poolt oma tarbeks toodetava ja tarbitava energiaga asumite (*positive energy districts*) kujundamist, kus hoonete kogutarbimisest suurem hulk energiat toodetakse kohapeal taastuvatest allikatest.
9. Soositakse kaugküttes heitsoojuse kasutamist.

3.8.3 Gaasivõrgustik

1. Gaasitaristut kasutatakse lisaks gaasiülekandele kliimaneutraalses energiasüsteemis biometaan ja sünteetiliste gaaside ladustamiseks ja transportimiseks.
2. Edendatakse kodumaise biometaan, sünteetiliste gaaside ja rohevesiniku tootmist.

3.8.4 Sidevõrgustik

1. Elektroonilise side kättesaadavus on ühiskonna toimimise baaseeldus, mille tähtsus kasvab proportsionaalselt avalike ja erasektori teenuste digitaliseerumisega. Planeerimisel lähtutakse eeldusest, et kvaliteetne sideühendus on elutähtis teenus.
2. Siht on tagada aastaks 2030 gigabiti-kiirusel põhinev lairibaühendus kõigile majapidamistele ja ettevõtetele. Eesmärgina on tagada 5G kõikjal asustatud piirkondades ja peamistel transpordikoridoridel. Toimub täielik üleminek kaasaegsetele tehnoloogiatele nagu valguskaabel ja uue generatsiooni mobiilsidevõrgud, millega kaasneb vananenud ning ebaefektiivse vaskvõrgu ja varasemate põlvkondade mobiilsidetehnoloogiate väljalülitamine. Eelduslikult tähendab see mobiilsidemastide tihendamist.
3. Sidemastide ja võimalusel maakaablite rajamise vajadusega tuleb arvestada transpordi- ja tehotaristu koridoride kavandamisel, et ühildada võrgustikke ja vähendada keskkonnajalajälge. Alama astme planeeringutes (maakonna- ja üldplaneeringud) määratakse sidetaristu asukohad ja

reservmaad eelisarendatavates piirkondades, tagamaks võrkude rajamise kiirus ja tõhusus.

4. Oluline on kiire internetiühenduse tagamine nii peamistes transpordikoridorides kui ka turutõrkepiirkondades, et soodustada ettevõtluse arengut ja leevendada kohapealset teenusvaegust. Võrgu kättesaadavuse tagamiseks tuleks kohalikel omavalitsustel planeerimisprotsessis reserveerida asukohad sidemastidele, lähtudes (sideettevõtjate) prognoositud katvuse vajadusest. Uute elamupiirkondade ja ärikvartalite planeerimisel ning olemasolevate tehnotrasside rekonstrueerimisel tuleb ette näha ja planeerida ruum kaasaegse kaablitaristu väljaehitamiseks.
5. Suure energiatarbega andmekeskused ja kõrgjõudlusega andmetöötlusvõimekused (HPC) on strateegiline digitaristu, mille asukohavalikul lähtutakse riigi julgeolekuhuvidest ja toimepidevusest. Eelistatakse asukohti, mis asuvad väljaspool kõrge haavatavusega piirkondi, tagades taristu geograafilise hajutatuse ja dubleerimise. Asukohtades peab olema tagatud kaasaegne sidevõrk, kindel ja kvaliteetne elektri-varustus, taastuvenergia kättesaadavus ning heitsoojuse ärakasutamise võimalus.
6. Arvestada tuleb piirkondliku andmesidemahu nõudluse järsu kasvuga kriisiolukordades ning tagada sidetaristu toimepidevus ja tihedus, mis on vajalik riikliku operatiivside toimimiseks avalike elektroonilise side võrkude baasil.
7. Eesti digitaalne vastupidavus toetub mitmekesistele ja turvalistele välisühendustele. Tagatakse strateegiliste mere- ja maapealsete sidekaablite ning nendega seotud maismaataristu kaitse ja arendamine. Planeerimisel

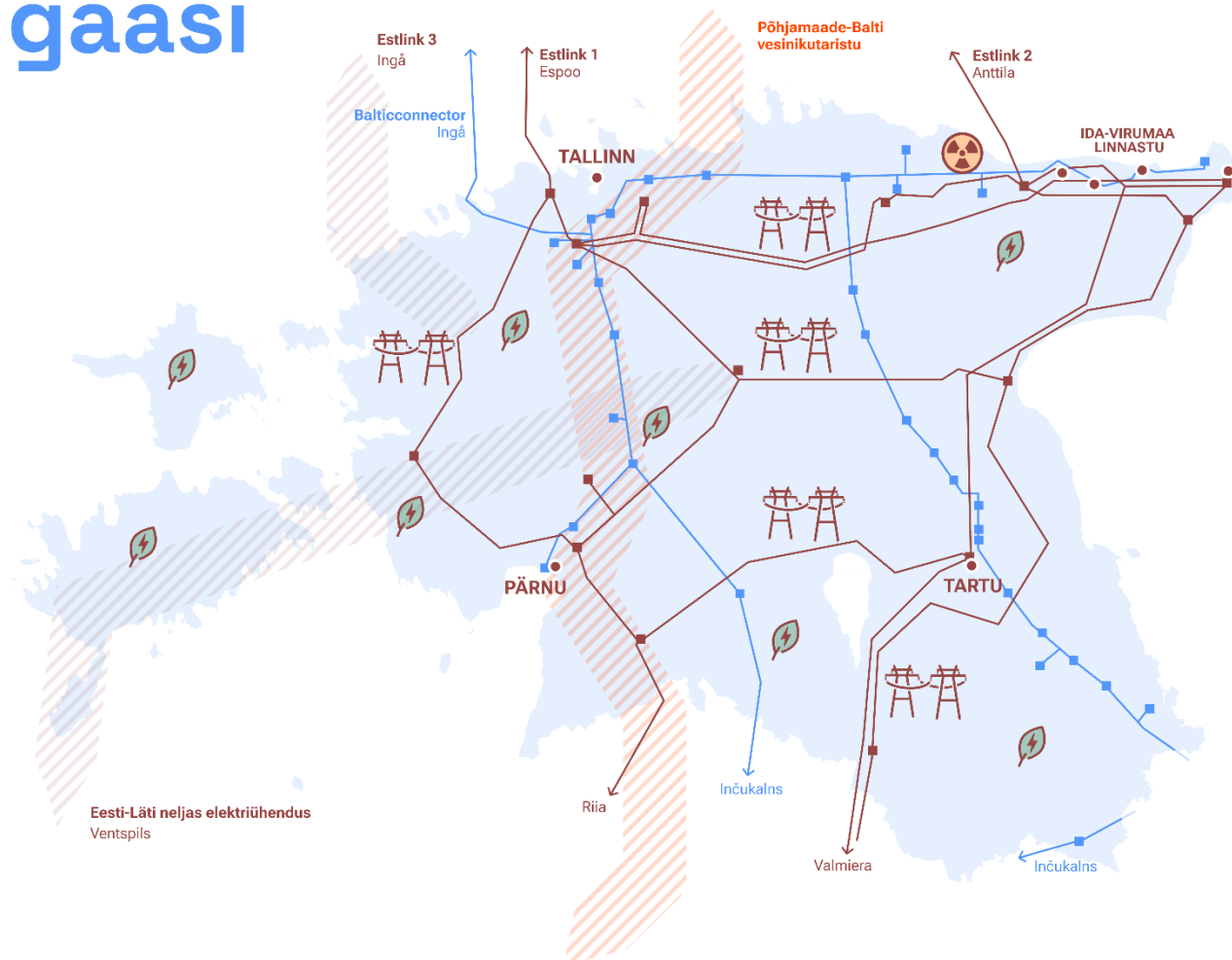
eelistatakse lahendusi, mis tugevdavad Eesti ühendusi Euroopa ja globaalsete andmevõrkudega, tagades sideteede füüsilise hajutatuse ja dubleerimise riigiüleses taristuvõrgus.

3.8.5 Jäätmevaldkond

1. Taaskasutuse osakaal tõuseb kõigis eluvaldkondades ja majandussektorites.
2. Jäätmejaamade võrgustik kujundatakse ümber ringmajanduskeskuste võrgustikuks lähtudes tugevate keskuste asustusmudelitest.

Elektri- ja gaasi võrgustik

- Taastuvenergia
- 330 kV liin ja alajaam
- Gaasivõrk ja jaotusjaam
- Tuumaelektrijaama planeeringuala
- Vesiniku ülekandevõrgustiku võimalik planeeringuala
- Planeeritav 330 kV elektriühendus

Joonis 10. Elektri- ja gaasivõrgustiku arengusuunad

3.9 Tugev mere ja maismaa seos

Eesti mereala ja maismaa terviklikuks toimimiseks ühildatakse mereala planeering ja koostatav üleriigiline planeering. Toetatakse mereala planeeringuga määratud Eesti mereruumi ja ranniku piirkondlikku eripära väljendavate n-ö meri-maismaa klastrite toimimist. Rannikupiirkondades on

tasakaalus elukohad ja looduslad, väärtustatakse rannakultuuri. Toimivad ja mitmekesised sadamad on asustuse oluliseks osaks ja rahvusvaheliste majandussidemete sõlmpunktiks. Tagatud on päästetegevust võimaldavad ligipääsud maalt merele ja merelt maale.

1. Eesti mereala planeeringus toodud suunised ja tingimused sätestavad reeglid merel ja merega funktsionaalselt seotud taristu arendamisel.
2. Sadamavõrgu arendamisel lähtuda olemasolevast asustusest – rajada sadamakohad maksimaalselt inimasustuse lähedale. Mitmekesistada sadamate kasutust. Arendada

keskkonnasõbralikele kütustele üleminekut võimaldavat elektritaristut.

3. Toetada mereala planeeringus kavandatud meri-maismaa klastreid (vt Joonis 11) maismaal paikneva taristu ja ühendustega.
4. Rannikuvööndis avalduvad kliimamuutused mitmete kasvavate riskidega (tormisus, üleujutused, rannikuerosioon), mida tuleb hinnata ja arvestada täpsemates planeeringutes ja ruumiotsustes.
5. Arvestada maalistes rannikupiirkondades asustuse eripära, kontrollides asustuse arenguid, eelistades avaliku huvi ja kasutusega funktsioone maismaa-mere seostes, sadama- ja muu rannikutaristut, puhkeotstarbeid.
6. Asustuse ruumilisel arengul lähtuda esmasena mere-maismaa ligipääsude vajadusest, neid säilitades ja luues.

Oluline on asustuse säilimine suurematel saartel ja nende toimivad vee- ja õhustranspordiühendused ülejäänud Eestiga.

Joonis 11. Meri-maismaa klastrid

4 Elluviimisega kaasnevad mõjud

Planeeringulahenduse väljatöötamine ja selle elluviimisega kaasnevate mõjude hindamine⁹ viidi läbi tihedalt seostatud protsessina. Selle tulemusel välditi eeldatavalt olulisi ebasoodsaid keskkonnamõjusid juba planeeringulahenduse koostamise käigus.

Mõjude hindamise käigus toodi välja, et planeering sisaldab arvukalt planeerimispõhimõtteid, mis suunavad riigi arengut soodsas suunas. Siiski rõhutati, et reaalne areng ja konkreetsed mõjud jäävad sõltuma pigem sellest, kui sihipäraselt suudetakse

neid põhimõtteid ka praktikas järgida. Arvestades planeeringu üldistusastet, on oluline, et edasised (strateegilised) dokumendid sisaldaksid oluliselt konkreetsemalt eesmärke ning konkreetseid tegevusplaanide nende eesmärkide saavutamiseks. Seetõttu esitati mõjude hindamise tulemusena soovitusi ka järgnevale planeerimisetappidele. Soovituste ja mõjude hindamise tulemustega saab tutvuda mõjude hindamise aruandes (esitatud eraldi failina).

⁹ Nii keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse järgne keskkonnamõju strateegiline hindamine kui asjakohaste mõjude hindamine

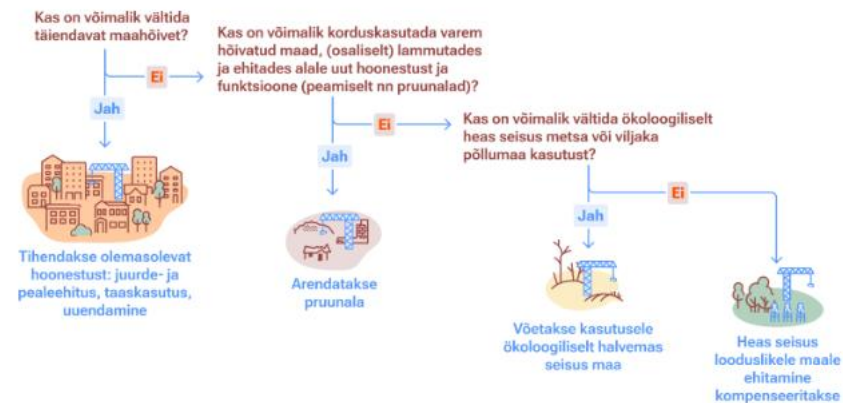
5 Mõisted

Asustuse suunamine	Ruumi- ja planeerimisotsuste kaudu toimuv inimtegevuse, eeskätt elukohtade, töökohtade ja teenuste ning liikuvuse ruumilise paiknemise kujundamine.
Eelisarendatavad alad	Intensiivsemalt kasutatavad alad, kuhu asustus koondub ja kuhu võimalusel suunatakse avalikud investeeringud. Enamasti paiknevad hästi ligipääsetavatel asulate keskusaladel või ühistranspordi peatuste läheduses, kus on mitmesuguseid väärtusi ning potentsiaal säilitada teenused ja töövõimalused. Eelisarendatavateks aladeks ettevõtluse arendamisel on toimiva taristu ja teiste tööstusettevõtete läheduses paiknevad piirkonnad; asukohad, mis võimaldavad ruumi kooskasutust soosivat tööstussümbioosi; pruunalad ehk varasemas inimkasutuses olnud piirkonnad
Ennetusmaa	Riskijuhtimise eesmärgil kavandatud maa-ala, mille ülesanne on ennetada ja vähendada kuumalainete, põua, tuleohu või muude kliimariskide mõjusid. See võib hõlmata ruumi planeerimist operatiivliikluse tagamiseks, evakuatsiooni- või juurdepääsukoridoride säilitamist, veemahutite või kastmisvõimekuse ala, tormivee juhtimiseks vajalikke vööndeid või muid kliimariskide haldamiseks vajalikuks peetavaid maa-alasid. Ennetusmaa eesmärk on tagada kriitilised funktsioonid ja liikumisvõimalused, toetada operatiivteenuste töövõimet ning vähendada kahju ohuolukordades.
Kahanemisega kohanevad piirkonnad	Alad, kus rahvaarv kahaneb pikaajaliselt madala sündimuse, väljarände või vananeva elanikkonna tõttu ja majandusaktiivsus langeb. Ruumikasutust ja majanduskeskkonda peab kohandama väiksema elanike arvuga. Kahanemisega kohaneva piirkonna (kõige detailsemalt asustusüksuse täpsusastmes) tunnusteks on: • elanike arv, sh tööealise elanikkonna arv on vähenenud rohkem kui 10% viimase 10 aasta jooksul; • elanikkonna vanuses 65+ osakaal on suurem kui 25%; • tööhõive madalam Eesti keskmisest; • tühjade või alakasutatud hoonete osakaal üle 20%. Ala tuleb käsitleda kahanemisega kohanevana juhul, kui täidetud on vähemalt kaks näitajat neljast. Sellistes piirkondades on eesmärgiks tagada olemasoleva elanikkonna elukvaliteedi säilitamine ja kohanemisvõime suurendamine, mitte tingimata rahvaarvu kasv. Piirkonna eripära tuleb arvestada regionaalpoliitiliste jm meetmete kavandamisel.

	Ruumilise arengu seisukohalt tähendab see: • avalike teenuste ja taristu optimeerimist vastavalt tegelikule vajadusele; • tühjenevate alade korduskasutust või järkjärgulist tagastamist loodusele; • olemasolevate keskustega sidususe tugevdamist ning; • kohaliku ettevõtluse ja kogukonna jätkusuutlikkuse toetamist.
Kasvamisega kohanuvad piirkonnad	Alad, kus rahvaarv kasvab ja majandustegevus intensiivistub ning kus ruumiline planeerimine peab tagama kasvuga toimetuleku. Eesmärgiks on kasvu kvaliteedi ja suunatuse juhtimine nii, et uued elamud, töökohad ja teenused tekiksid kompaktselt, rohevõrgustikku ja loodusalasid säilitavalt ning taristut tõhusalt kasutades. Piirkonna eripära tuleb arvestada regionaalpoliitiliste jm meetmete kavandamisel. Ruumilise arengu seisukohalt tähendab see: • asustuse tihendamist olemasolevates keskustes ja hoonestusaladel; • kvaliteetse ja mitmekesise elukeskkonna arendamist (sh tähelepanu haljastusele); • liikuvuse ja taristu võimekuse suurendamist; • kliima- ja keskkonnamõjude ennetamist. Sellistes piirkondades on oluline ruumilises arengus vältida valglinnastumist, liigset maahõivet ja sotsiaalset kihistumist.
Kerksuskeskus	Kohaliku omavalitsuse või kogukonna toimepidev hoone, ruum või muu koht (selleks võib olla näiteks teisaldatav mobiilne varustatud inventariga konteiner, vabatahtlik päästekomando jne), kus inimene saab kriisi ajal infot, nõu ja abi. Allikas: Päästeamet, www.rescue.ee.
Kodulähedased põhiteenused	Igapäevaseks eluks vajalikud teenused, mis tagavad elanikele esmase toimetuleku ja osaluse ühiskonnaelus. Nende hulka kuuluvad näiteks alusharidus, põhiharidus, esmatasandi õendusabi, toidukauplus, postiteenus, kogukonnateenused (sh raamatukogu- ja infoteenused). Need teenused paiknevad lisaks suurlinnadele enamasti väikelinnades, alevikes või külakeskustes.

Kooskasutus	Ühe ja sama ala kasutamine mitmeks erinevaks otstarbeks kas samaaegselt või erinevatel aegadel, sealhulgas eri kasutajagruppide poolt. Juurutamine eeldab tarka kasutust: ruumiressursside teadlikku ja andmepõhist kavandamist, kus erinevaid vajadusi ja funktsioone ühendatakse ajas ja ruumis läbimõeldult. Kooskasutus võimaldab tõhusamat ja paindlikumat ruumi- ja ressursikasutust, tugevdab sotsiaalset sidusust ning suurendab avaliku ruumi ja taristu kasutusaktiivsust. Näidetena võib tuua: • rohealad, mis toimivad korraga nii inimeste puhkealana kui ka elupaigana loodusele; • koolihooned, mida kasutatakse õppetööks päevasel ajal ja kogukonnategevusteks õhtuti; • ühistranspordi koridorid, mis on integreeritud kergliiklusvõrgustikuga.
Kõrgema taseme teenused	Suuremat tarbijaskonda ja laiemat tagamaad vajavad teenused, mis koonduvad üldjuhul piirkondlikesse, regionaalsetesse või üleriigilistesse keskustesse. Nende hulka kuuluvad näiteks keskvalitsuse haldusteenused (sh vastuvõtuteenused), gümnaasiumi-, kutse- ja rakenduskõrghariduse teenused, teatrid ja muud suuremad kultuuri- ja spordiasutused, mitmekesine huviharidus ning spetsialiseerunud kaubandus (nt ehituskaubad, tehnikapoed). Kõrgema taseme teenused täiendavad kodulähedasi teenuseid ning tagavad elanikele ligipääsu mitmekesisematele tegevus- ja eneseteostusvõimalustele.
Linnaline asustus	Tiheda hoonestusega ja üldjuhul kompaktselt arenenud elukeskkond, kus elamu-, töö- ja teenindusfunktsioonid paiknevad lähestikku ning on tagatud ühine taristu ja ühistranspordivõimalused. Linnaline asustus hõlmab eelkõige suuremaid keskuseid – alates pealinnast ja regionaalsetest linnadest kuni väikekeskusteni – ning nende linnalise iseloomuga tagamaid.
Maaline asustus, (hajaasustusega) maapiirkond	Hajusa hoonestusega elukeskkond, mida iseloomustavad traditsioonilised asustustraditsioonid ja sageli põllumajandus-, metsa- ning looduskasutusel põhinev eluviis. Maaline asustus hõlmab hajaasustust ja väiksemaid asulaid, mis toetuvad oma igapäevastes funktsioonides lähimale keskusele.
Maahõive hierarhia	Samm-sammuline otsustusprotsess looduslike maa-alade hõivamise vähendamiseks. Hierarhia rakendub kõikidele maakasutusviisidele, juht- ja sihtotstarvetele.

Maahõivehierarhia uute tehisalade vähendamiseks

Planeerimis- põhimõtted	Ruumiotsuste tegemise suunised, mis täpsustavad ruumilise arengu eesmärgid ja aitavad neid rakendada erinevates planeerimisolukordades.
Pruunalad	Varasemalt intensiivses inimkasutuses olnud alad, mis on tänaseks mahajäetud või alakasutatud.
Puhvermaa	Ala, mis on planeeritud leevendama kliimamõjude – eeskätt kuumalainete, põua ja tuleohuga seotud riskide – avaldumist asustusele, taristule ja elukeskkonnale. Puhvermaa toimib kaitse- või jahutusala, vähendades äärmuslike ilmastikunähtuste koormust tihedamalt kasutatavatele aladele. Puhvermaa võib hõlmata näiteks kõrghaljastuse võõndeid, veekogude või niiskusalade süsteeme, metsatukki, looduslikke või poollooduslikke alasid, mille ökoloogiline ja temperatuurireguleeriv toime aitab stabiliseerida ümbritsevaid asula- või majandusalasid.
Rahvusmaastikud	Eesti kultuurilugu ja identiteeti kõige paremini esindavad väärtuslikud maastikud. Rahvusmaastike ettepanekud on teinud kehtivad maakonnaplaneeringud (koostatud 2015-2018), valides välja maakonda kõige paremini esindavad maastikud. Näiteks on Lääne-Viru maakonnaplaneering teinud ettepaneku määrata Lahemaa rahvusmaastikuks, Saare ja Pärnu maakonnaplaneering on teinud ettepanekud Kihnu, Ruhnu ja Abruka saare väärtustamiseks, Võru

	maakonnaplaneering Piusa jõe ürgoru määramiseks rahvusmaastikuks. Riiklikul tasemel ei ole rahvusmaastike kinnitamiseni jõutud.
Ranniku-piirkond	Mere ja maismaa kokkupuutevöönd, kus põimuvad maismaalised ja merelised protsessid ning mille areng ja kasutus sõltuvad nii looduslikest tingimustest kui inimtegevusest. Rannikupiirkond hõlmab nii maismaa osa, mille arengut mõjutavad merega seotud tegurid (nt tormid, üleujutused, erosioon), kui ka mereala osa, mille toimimist mõjutab maismaalt lähtuv tegevus.
Ristkasutus	Ühe ja sama hoone või taristu kasutamine mitmeks erinevaks otstarbeks kas samaaegselt või erinevatel aegadel, sealhulgas eri kasutajagruppide poolt. Ristkasutus võimaldab tõhusamat ja paindlikumat ruumi- ja ressursikasutust, tugevdab sotsiaalset sidusust ning suurendab avaliku ruumi ja taristu kasutusaktiivsust. Näidetena võib tuua: • koolihooned, mida kasutatakse õppetööks päevasel ajal ja kogukonnategevusteks õhtuti; • tööstus- või laohooned, mis toimivad ajutiselt suurürituste toimumiskohana.
Rohevõrgustik	Eri tüüpi ökosüsteemide ja maastike säilimist tagav ning asustuse ja majandustegevuse mõjusid tasakaalustav looduslikest ja poollooduslikest kooslustest koosnev sidus süsteem, mis koosneb tugialadest ja tugialasid ühendavatest rohekoridoridest. Allikas: Planeerimisseadus, üleriigilise planeeringu alusuuring “Rohe- ja sinivõrgustiku eesmärk ja toimimise tagamine”
Ruumilise arengu eesmärgid	Üleriigilise planeeringu strateegilised sihid, mis kirjeldavad soovitud muutusi ja tulemuslikke seisundeid põhivaldkondade kaupa. Need konkretiseerivad visiooni ning annavad sisulise suuna asustuse, taristu, looduskeskonna ja majanduse ruumilisele kujunemisele. Ruumilise arengu eesmärgid loovad aluse planeerimispõhimõtete rakendamisele ning võimaldavad hinnata ruumiliste otsuste kooskõla üleriigilise planeeringu arenguvajadusega pidurdada pea- ja valglinnastumist.
Ruumiotsus	Riigi või kohaliku omavalitsuse tehtav otsus, mis mõjutab maa ja ehitatud keskkonna kasutust ning kujundab elukeskkonna arengut pikemas vaates. Ruumiotsusteks on nii avaliku kui ka erasektori investeeringud, mis toimuvad kehtestatud planeeringute ja lubade alusel. Ruumiotsus võib avalduda planeeringus, ehitusloas, investeeringuotsuses, arengukavas või muus ruumilist mõju omavas otsuses.

Ruumipoliitika põhialused	Üleriigilise planeeringu väärtusraamistik, mis kirjeldab, millistest kaalutlustest lähtutakse ruumi kujundamisel ja ruumiotsuste tegemisel. Ruumipoliitika põhialused suunavad ruumilisi valikuid nii riigi, omavalitsuste kui ka valdkondlike strateegiate tasandil. Põhialused annavad arusaama, millist ruumi Eesti soovib tulevikus kujundada ja millistel alustel otsuseid tehakse.
Taaskasutus	Taaskasutus on olemasolevate alade, hoonete või rajatiste korduskasutamine sama või uue funktsiooniga, et pikendada ruumi elukaart ja vältida uue maa hõivamist. Taaskasutus hõlmab alakasutatud või kasutusest välja langenud alade ning hoonete taasrakendamist, rekonstrueerimist või ümberkujundamist vastavalt muutunud vajadustele. Taaskasutus erineb koos- ja ristkasutusest selle poolest, et keskendub <i>ruumi varasema kasutuse taastamisele või uuele kasutusele</i>, mitte samaaegsele mitmeotstarbelisele kasutusele.
Tasakaalustatud tihendamine	Maakasutuse intensiivistamine ja hoonestuse mõõdukas ning kvaliteedipõhine tihendamine eelkõige juba väljakujunenud asulates ja hoonestusaladel, eesmärgiga kasutada olemasolevat ruumi ja taristut tõhusamalt, vähendades vajadust uue maa hõivamiseks.
Taskukohane eluase	Eluase on tasukohane kui selle hind, üür ja igakuine kulu võimaldab leibkonnal elada piisava kvaliteediga kodus, ilma et see koormaks liigselt nende eelarvet. Taskukohase eluaseme üür jääb alla 25% leibkonna keskmisest netosissetulekust kuus; ostuhind alla 3 aasta leibkonna netosissetulekust. Eluasemekulud (üür või laen ning kommunaalarved) on taskukohased, kui need ei ületa 40% leibkonna sissetulekust. Allikas: Uuring "Eesti taskukohase ja kättesaadava eluasemepoliitika võimaluste analüüs". Kliimaministeeriumi tellimusel koostanud Tartu Ülikool ja EKA, 2025.
Toimepiirkond	Keskuslinna, väiksemate linnade ja maapiirkonna toimiv tervik, mida seob igapäevane pendelränne. Toimepiirkonna arendamise eesmärk on pakkuda mitmekesist elukeskkonda, siduda erinevad asustustüübid ühtseks süsteemiks ning selle kaudu tasakaalustada pealinnastumise survet, toetades samas regionaalset elujõulisust ja teenuste kättesaadavust üle Eesti. Üldjuhul loetakse toimepiirkonda kuuluvaks ala, kus 15–30% (vastavalt nõrk või tugev seotus) tööealisest elanikkonnast on igapäevases tööalases pendelrändes keskuslinna.
Uudsed kooslused	Inglise k. <i>novel ecosystems</i> – tugeva inimesepoolse sekkumise läbi tekkinud ökosüsteemid, mis ei ole seotud põllumajandusliku tegevusega, paiknevad sageli jäät- ja tühermaadel.

Vahekasutus	Ajutine või katsetuslik maa- või ruumikasutus, mille eesmärk on hoida seni alakasutatud või tühjana seisvad alad ja hooned aktiivses kasutuses kuni nende lõpliku otstarbe kujunemiseni. Vahekasutus võib toetada piirkonna elavdamist, kohaliku ettevõtluse ja kogukonna-algatuste või muude tegevuste ajutist katsetamist ning avaliku ruumi kvaliteedi parandamist.
Valitsussektori teenused	Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt osutatavad avalikud teenused, mille eesmärk on tagada elanike põhivajaduste rahuldamine, õiguskaitse, julgeolek ja ühiskonna toimimine. Need hõlmavad kõiki valdkondi, mille eest riik ja omavalitsused vastutavad seaduse alusel ning mida rahastatakse peamiselt avalikest vahenditest. Valitsussektori teenuste hulka kuuluvad näiteks: • riigihalduse ja õiguskaitse teenused – nt registri- ja dokumenteerimisteenused, politsei, pääste, piirivalve, kaitse, kohtusüsteem; • sotsiaalsed ja haridusteenused – nt haridusasutused, lastehoid, hoolekanne, tervishoid; • taristu ja elukeskkonnaga seotud teenused – nt teede ja tänavate hooldus, veemajandus, jäätmekorraldus, planeerimine ja elamumajandus; • avalik haldus ja regionaalne arendus, sh riigi esindusfunktsioonid piirkondades (nt maksuamet, töötukassa, päästekeskus).
Väärtuslikud maastikud	Ajalooliselt kujunenud kultuurmaastikud, mis kannavad Eesti asustuse ja teedevõrgu arengulugu ning väljendavad piirkondlikku omapära. Need alad ühendavad kultuuri- ja loodusväärtusi, omades esteetilist, puhke- ja identiteediväärtust nii kohaliku kogukonna kui kogu Eesti jaoks. Kui loodusmaastike kaitse on Eestis olnud pika ajalooga, siis kultuurmaastike väärtustamisele hakati süstemaatiliselt tähelepanu pöörama 2001. aastast. Väärtuslikud maastikud määrati esmalt maakonna teemaplaneeringutes, nende käsitlemine on seejärel olnud oluline kõigil planeerimistasanditel, alates üleriigilisest kuni detailplaneeringuteni. Väärtuslike maastike määramisel on lähtutud alade ajaloolis-kultuurilisest väärtusest – need võivad esindada kindlat ajastut või koondada eri perioodide kihistusi, sageli sisaldavad ka loodusväärtusi. Tulenevalt oma kultuurilisest ja looduslikust eripärast on neil esteetiline, puhke- ja turismiväärtus ning nad võivad olla kohalike kogukondade puhkealad või laiemad huviväärsused. Väärtuslikel maastikel on ka identiteediväärtus – need võivad olla tähenduslikud nii kohalikele kui kanda kogu Eestile sümboolset tähendust (vt rahvusmaastikud).

Väärtuslikud põllumajandusmaad	Kõrge viljakuse (üldjuhul Eesti või maakonna keskmisest boniteedist kõrgem boniteet) ja piisava suurusega (min 2 ha massiiv) põllumajandusmaa, millel on oluline roll Eesti toidujulgeoleku ja maamajanduse kestlikkuse tagamisel. Üldjuhul paikneb külas või alevikus ja on maatulundusmaa sihtotstarbega.
8-80 põhimõte	Avalik linnaruum – tänav, plats, park, väljak või muu avalik ala peab olema turvaline, ligipääsetav ja mugav kasutada nii 8-aastase lapse kui ka 80-aastase eaka linnakodaniku jaoks. See tähendab, et ruumilahendused peavad olema universaalselt kasutatavad, toetama inimeste igapäevast liikumist, puhkamist ja suhtlemist ning tagama kõigile elanikerühmadele võrdsed võimalused avalikus ruumis viibida ja tegutseda.

Lisa 1. Asulasiseste tüüpide tabel

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS					MAALINE ASUSTUS	
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused		Maapiirkond
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
Mitme-kesistamine ja kooskasutus	Soositakse mitmekesist kasutust. Ristkasutuseks koondatakse erinevad funktsioonid ühe ala/ehitise mahus (nt: äri-, elu-, ühiskondlikud funktsioonid), planeerimisel arvestatakse mitmekülgset ehitiste kooskasutust ja kohandatavust, vahe- ja taaskasutust						Hajususe tõttu vähene mitmekesisus, valdavalt looduslik ja pool-looduslik maakasutus. Planeerimisel arvestada ehitiste kooskasutust ja kohandatavust, vahe- ja taaskasutust
Tihedus kasvavas piirkonnas	Kõrge tihedus, mis on vastavuses ja vajalik ajaloolise ilme säilitamiseks	Kõrge tihedus elava linnakeskkonna saavutamiseks ning töökohtade ja teenuste kättesaadavuse tagamiseks	Piisav tihedus töökohtade ja teenuste väga hea kättesaadavuse tagamiseks	Tiheduse tõstmine, täiendava loodusliku maa hõivamise vältimine	Piisav tihedus töökohtade ja teenuste hea kättesaadavuse tagamiseks	Mõõdukas tihedus töökohtade ja teenuste kättesaadavuse tagamiseks	Valdavalt madal tihedus, traditsiooniliste asustumusmustrite hoidmine, uute tiheasumite tekkimise vältimine

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS				MAALINE ASUSTUS		
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused	Maapiirkond	
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
Tihedus kahanevas piirkonnas	Eelisarendatav ala. Kõrge tihedus vastav ajaloolise ilme säilitamiseks	Eelisarendatav ala. Kõrge tihedus elava linnakeskkonna saavutamiseks ning töökohtade ja teenuste kättesaadavuse tagamiseks	Uushoonestus vaid ajalooliselt hoonestatud alal või olemasoleva tehnilise taristuga aladel	Uushoonestus vaid ajalooliselt hoonestatud alal (näiteks taluhoonestuse asemel) või erandkorras	Eelisarendatav on keskus teenuste kättesaadavuse tagamiseks, uushoonestus soovitatavalt olemasoleva tehnilise taristuga aladel, täiendava loodusliku maa hõivamise vältimine	Eelisarendatav on keskus teenuste kättesaadavuse tagamiseks, uushoonestus soovitatavalt olemasoleva tehnilise taristuga aladel, täiendava loodusliku maa hõivamise vältimine	Valdavalt madal tihedus, traditsiooniliste asustusmuutrite hoidmine
Eluaseme tüübid kasvavas piirkonnas	Ajalooliselt väljakujunenud eluasemetüübid	Eluasemetüüpide mitmekesisuse suurendamine, valdavalt polüfunktsionaalsed hooned (äri-, ühiskondlik-, elukondlik)	Eluaseme-tüüpide mitmekesisuse suurendamine (väiksemad korterelamud, ridaelamud, paariselamud, ühepereelamud)	Eluaseme-tüüpide mitmekesisuse suurendamine (ridaelamud, paariselamud, ühepereelamud)	Traditsiooniliselt mitmekesised eluasemetüübid	Traditsiooniliselt mitmekesised eluasemetüübid	Traditsiooniliselt väljakujunenud eluasemetüübid
Eluaseme tüübid kahanevas piirkonnas	Ajalooliselt väljakujunenud eluasemetüübid	Eluasemetüüpide mitmekesisuse suurendamine, eelistatult polüfunktsionaalsed hooned (äri-, ühiskondlik-, elukondlik)	Traditsiooniliselt väljakujunenud eluasemetüübid				

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS				MAALINE ASUSTUS		
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused	Maapiirkond	
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
Avaliku ruumi eripära	Kõrge kvaliteedilised ürituspaigad ja ülelinnalsed kokkusaamis-kohad väljakujunenud linnaruumis, aktiivsed tänavafrendid, arhitektuurselt kõrgetasemeline, ajaloolisi väärtusi ja erinevate elanikkonna rühmade vajadusi avalik ruum	Kõrge kvaliteedilised ürituspaigad ja mitmekesised ülelinnalsed kokkusaamis-kohad, aktiivsed tänavafrendid, sidus, mitmekesine ja erinevate elanikkonna rühmade vajadusi arvestav avalik ruum	Mitmekesiste kasutus-võimalustega eriilmeline, erinevate elanikkonna rühmade vajadusi arvestav avalik ruum	Mitmekesiste kasutus-võimalustega eriilmeline, erinevate elanikkonna rühmade vajadusi arvestav avalik ruum, kus on esmatähtsad kogukonna kokkusaamis-kohad	Mitmekesiste kasutus-võimalustega eriilmeline, erinevate elanikkonna rühmade vajadusi arvestav avalik ruum, vähemalt üks ülelinnaline kogukonna kokkusaamiskoht	Erinevate elanikkonna rühmade vajadusi arvestavad kogukonna kokkusaamis-kohad	Väiksemad kohtumispaidad (nt bussipeatused, kiigeplatsid)
Väärtuslikud maastikud/ loodus-objektid	Väärtuslikud maastikud valdavalt muinsuskaitse- ja miljööladena, säilimise tagamine osana elukeskkonnast. Loodusobjektid ajalooliste parkide, haljasalade ja veekogude näol väärtustatud ja mitmekesises kasutuses	Väärtuslikud maastikud valdavalt muinsuskaitse- ja miljöölade või vaatekorridoridena, säilimise tagamine osana elukeskkonnast. Loodusobjektid parkide, haljasalade ja veekogude näol väärtustatud ja mitmekesises kasutuses					Väärtuslikud maastikud valdavalt traditsiooniliste põllumajanduslike avamaastikena, säilimise tagamine osana elukeskkonnast

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS					MAALINE ASUSTUS	
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused		Maapiirkond
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
Pärandi-keskne areng	Ajaloolise miljöö (sh hoonestuse) ja väärtuste säilitamine kui ruumilise arengu peamine lähtekoht	Ajalooolise miljöö (sh hoonestuse) ja väärtuste säilitamine ja miljööväärtuslike hoonestusalaade kestlik arendamine; tööstusarhitektuuri väärtustamine (säilitamine ja uute kasutusviiside leidmine)				Ajalooliste hoonete väärtustamine ja mitmekesine kasutus; ajalooliste- ja miljööväärtuslike hoonestusalaade kestlik arendamine, traditsioonilise külatüübi hoidmine, maastikumustrite säilitamine	Ajalooliste hoonete väärtustamine ja mitmekesine kasutus; ajalooliste- ja miljööväärtuslike hoonestusalaade kestlik arendamine, traditsioonilise külatüübi hoidmine, maastikumustrite säilitamine
Rohevõrk/elurikkus	Linnaline haljastus, mis arvestab ajaloolise hoonestuse ja linnakoega (mh ajalooliste parkide säilitamine). Haljastuslahendused peavad toetama elurikkust, minimeerima kuumasaari, soodustama looduspõhiseid lahendusi	Elurikas ja mitmekesiste kasutusvõimalustega linnahaljastus avalikus ruumis, liikuvus- ja rohealadel; haljastuslahendused peavad toetama elurikkust, minimeerima kuumasaari, soodustama looduspõhiseid lahendusi	Elurikas ja mitmekesiste kasutusvõimalustega linnahaljastus; haljastuslahendused peavad toetama elurikkust, minimeerima kuumasaari, soodustama looduspõhiseid lahendusi	Äärelinnaline elurikas linnahaljastus, hea juurdepääs suurematele rohevõrgustiku tugialadele hajaasustuses; haljastuslahendused peavad toetama elurikkust, minimeerima kuumasaari, soodustama looduspõhiseid lahendusi	Väikelinlik elurikas linnahaljastus, hea juurdepääs suurematele rohevõrgustiku tugialadele hajaasustuses; haljastuslahendused peavad toetama elurikkust, minimeerima kuumasaari, soodustama looduspõhiseid lahendusi	Toimivad rohevõrgustiku ühendused, sh hea juurdepääs suurematele rohevõrgustiku tugialadele hajaasustuses; haljastuslahendused peavad toetama elurikkust, minimeerima kuumasaari, soodustama looduspõhiseid lahendusi	Rohevõrgustiku toimivuse tagamine osana elukeskkonnast

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS					MAALINE ASUSTUS	
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused		Maapiirkond
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
Ligi-pääsetavus AKU järgi	Linlik (jalgsi-rattaga 5-15 min; ühistranspordiga 15-30 min)	Linlik (jalgsi-rattaga 5-15 min; ühistranspordiga 15-30 min)	Äärelinnaline/väikelinlik (jalgsi-rattaga 15-30 min; ühistranspordiga 30-60 min)			Maaline (kõige olulisematele sihtkohtadele erinevaid liikumisviise kombineerides (jalgsi-rattaga; ühistranspordiga, autoga) kuni 45-60 min	
Liikuvus	Jalakäija ja jalgratturi eelistamine, võimalusel ühistransport või selle lähedus	Jalakäija, jalgratturi ja ühistranspordi eelistamine, mitmekesised liikuvus-võimalused	Mitmekesised liikuvus-võimalused	Erinevad liikuvus-võimalused	Mitmekesised liikuvus-võimalused	Mitmekesised liikuvus-võimalused	Teenustele ja töökohtadele ligipääsu tagavad paindlikud liikuvus-lahendused, kuid valdavaks jääb auto vajadus
Teenused (avalikud- ja era-teenused, v.a operatiiv-teenused)	Kõrgema taseme teenused ja põhiteenused		Osad kõrgema tasandi teenused, väiksemate kodulähedaste keskuste-võrgustike loomine põhiteenuste tagamiseks	Põhiteenused	Osad kõrgema taseme teenused, põhiteenused	Põhiteenused	Teenuste ligipääsetavuse tagamine läbi paindlike liikuvus-lahenduste, hea interneti-ühenduse, liikuvate teenuste
Ettevõtlus	Mitmekesised töökohad, keskkonda sobiv ettevõtlus		Mitmekesiste töökohtade ja ettevõtlusalade säilitamine/loomine, pruunalade kasutuselevõtt				Pruunalade kasutuselevõtt, traditsiooniline ettevõtlus, puhkemajandus, kaugtöö-võimalused
Tootmine	Ajaloolistes hoonetes keskkonnahoidlik väiketootmine	Keskkonnahoidlik väiketootmine ärifunktsiooniga kooskasutuses,	Tootmisalad ärifunktsiooniga kooskasutuses arvestades	Tootmisalad planeerida kompaktse arvestades tootmise	Tootmisalad kavandada kompaktse arvestades tootmise spetsiifikat, piirkonna omapära, liikuvust ja elukeskkonna lähedust; eelistatud asukohad pruunaladel		Tootmisalad planeerida arvestades tootmise spetsiifikat,

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS				MAALINE ASUSTUS		
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused	Maapiirkond	
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
	(õmblustöökojad/at eljeed, kunstistuudiod, pagaritöökojad jne), äriefunktsiooniga kooskasutuses	arvestades kvaliteetse liikuvuse keskkonnaga (ligipääsetav tavaruum, jalakäijate ja jalgrattaga liikujad, ühistransport)	kvaliteetse liikuvusekeskkonnaga (ligipääsetav tavaruum, jalakäijate ja jalgrattaga liikujad, ühistransport); tootmise spetsiifikaga seotud teenused (tehasepoed, õppeklassid jms)	spetsiifikat, piirkonna omapära, liikuvust ja elukeskkonna lähedust; eelistatud asukohad pruunaladel või toimiva taristu ja teiste tootmisalade läheduses tootmissümbioosi soodustamiseks ja maahõive minimeerimiseks	või toimiva taristu ja teiste tootmisalade läheduses tootmissümbioosi soodustamiseks ja maahõive minimeerimiseks; logistiliselt hästi ligipääsetavad		piirkonna omapära, ligipääsetavust ja elukeskkonna lähedust; eelistatud asukohad pruunaladel või toimiva taristu ja teiste tootmisalade läheduses tootmissümbioosi soodustamiseks ja maahõive minimeerimiseks
Tööstus	Ei kavandata	Ei kavandata	Erineva suunitlusega tööstuse soodustamine sh kohapealsetel ressurssidel (sh maavarad) tugineva ettevõtluse soodustamine; kohapealsetest ressurssidest (sh põhjavesi) lähtumine, sh ressursi nappuse korral piirangute seadmine; tööstussalad kavandada kompaktsena arvestades tööstuse spetsiifikat, piirkonna omapära, liikuvust ja elukeskkonna lähedust; eelistatud asukohad pruunaladel või toimiva taristu ja teiste tööstusalade läheduses tööstussümbioosi soodustamiseks ja maahõive minimeerimiseks				
Taristu	Ruumisäästlik (taristukoridore ühildav) ja ehituspärandit väärtustav, energiatõhus ja kestlik tehniline taristu	Ruumisäästlik (taristukoridore ühildav), energiatõhus ja kestlik tehniline taristu. Looduspõhised veelahendused. Linna sobivad puhta energeetika lahendused				Ruumisäästlik (taristukoridore ühildav), energiatõhus ja kestlik tehniline taristu. Looduspõhised veelahendused. Sobivad puhta	Ruumisäästlik (taristukoridore ühildav), energiatõhus ja kestlik tehniline taristu. Sobivad hajaenergeetika lahendused

Asustuse tüüp Näitaja	LINNALINE ASUSTUS					MAALINE ASUSTUS	
	Pealinn, regionaalsed ja piirkondlikud linnad				Väikekeskused		Maapiirkond
	Ajalooline linnasüda	Linnakeskus	Äärelinn	Eeslinn/valglinn	Väikelinn	Asula (alev, alevik, kompaktne külakeskus)	Hajaasustus
						energeetika lahendused	
Toidu- tootmine	Linlik toidutootmine: "ämbriaiad", katuseaiad, rõduaiad, kogukonna-aiandus					Toidutootmine	Ulatuslik toidutootmine. Põllumassiivide liigendamine roheribadega elurikkuse tagamiseks, väärtuslike põllumajandusmaade hoidmine sihtotstarbelises kasutuses toidutootmise eesmärgil
Maavarad	Kaevandamist ei kavandata		Kaevandamist üldjuhul ei kavandata			Kestlik maavarade kaevandamine, vältides häiringuid elupiirkondadele	Kestlik maavarade kaevandamine, vältides häiringuid elupiirkondadele
Põhjavesi	Ühisveevärgi rajamine sh hädaolukordades vee tagamine					Ühisveevärgi rajamine ja lokaalsed lahendused	Lokaalsed lahendused

Lisa 2. Elluviimiskava

TAUST

Mis on üleriigiline planeering?

Üleriigiline planeering „Eesti 2050“ on riigi ruumilise arengu pikk plaan. Planeering loob raamid otsustele, mis omavad ruumilist mõõdet, mõjutades maa, loodus- ja elukeskkonna kasutust ning arengut. Selle eesmärk on tagada, et Eesti ruum areneks tasakaalustatult, vastupidavalt ja kvaliteetselt, lähtudes ühistest väärtustest ja riiklikest huvidest. Planeering kujundab alusraamistiku nii valdkondlike arengukavadele, riigi ja kohalike planeeringute koostamisele kui ka avaliku sektori investeeringutele, olles seega keskne tööriist ruumilise arengu juhtimiseks (vt skeem 1).

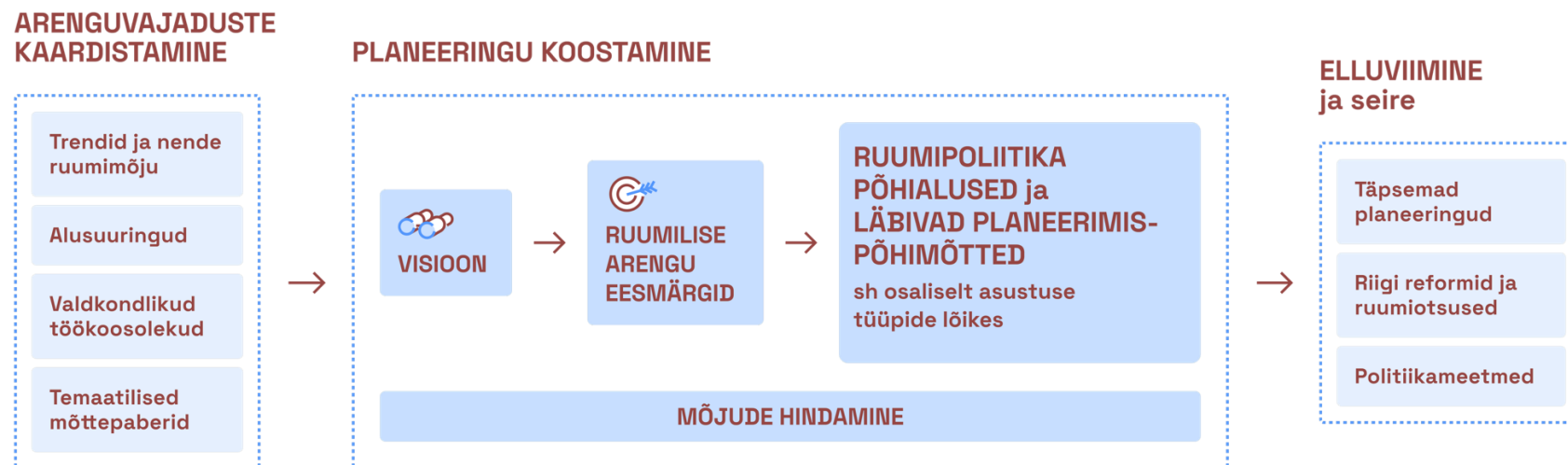
Väljakutsed

Eestis on osade piirkondade konkurentsivõime madal ja piirkondade vaheline ebavõrdsus suur. Eestit iseloomustab inimeste ja töökohtade jätkuv ulatuslik koondumine mujalt Eestist Tallinnasse ja Tallinna lähialdadesse. Töökohtade koondumine Tallinnasse on olnud veelgi ulatuslikum inimeste koondumisest. Tallinna tööalane toimepiirkond hõlmab juba ligi kolmandikku Eesti territooriumist ja enam kui poolt rahvastikust.

Eesti rahvaarv kahaneb, aga see toimub ruumiliselt ebaühtlaselt. Aastaks 2050 väheneb Eesti rahvastik 78-st omavalitsusest 41-s enam kui 25%, seejuures 9-s omavalitsuses enam kui 50% võrra. Kõige enam väheneb olemasoleva soolis-vanuselise struktuuri tõttu ja seniste rändetrendide jätkumisel rahvaarv Ida-Virumaal ja Kagu-Eesti servaaladel, samuti tugevates maakonnalinnades – Viljandis ja Rakveres kuni 30% võrra. **Kasvupiirkonnad** on suuremate linnade ümbrused, eeskätt pealinnaregioon; **kahanemine** toimub kõige tugevamalt Kagu- ja Ida-Eestis ([Asustuse arengustsenaariumide koonduring](#)).

Kasvupiirkondades on tekkinud uued eeslinnalised alad, mis on igapäevase pendelrändega tugevalt seotud oma kesklinnaga. Kasvavates valdades tekib vajadus uute elamute, tootmis- ja ärihoonete ning teenuste järele ning suureneb surve maakasutusele. Seniste trendide jätkumisel võib eeldada looduslike maade täiendavat hõivet umbes 82 km² ulatuses. Kahanevates asulates kaotavad paljud teenused piisavas mahus kohapealse nõudluse, tekib surve teenusevõrgustike oluliseks hõrendamiseks, kaasneb hoonete ja taristu kasutusest välja langemine. Pea- ja valglinnastumine on ühiskonnale kulukas ja ei ole kooskõlas kestliku arengu põhimõtetega.

Ruumipoliitika kujunemine

Skeem 1. Üleriigilise planeeringu kui ruumipoliitika kujunemine

PEAMISED TEGEVUSSUUNAD ÜLERIIGILISE PLANEERINGU ELLU VIIMISEKS

Valdkonnapoliitika väljatöötamisel ja või rakendamisel on oluline hoida kooskõla üleriigilises planeeringus välja toodud ruumilise arengu raamistikuga: [ruumipoliitika põhialused](#) ja [ruumilise arengu eesmärgid](#). Väljapakutud tegevussuundade ja alamtegevuste juurde on lisatud seos ruumilise arengu eesmärgi ning seiremõõdikutega, et „sild“ planeeringulahenduse ja selle järkjärgulise elluviimise vahel. Nii on elluviimise tegevuskava järgimine ja planeeringu ülevaatamine läbipaistev ja põhjendatud.

2026.a jooksul täiendatakse ja täpsustatakse käesolevat tegevuskava mustandit. Selle käigus mõeldakse läbi ka konkreetsemad initsiatiivid, mille kaudu üleriigilist planeeringut ellu viia.

Tegevussuund 1: keskuste tugevdamine ja konkurentsivõime tõstmine

Keskuste konkurentsivõime tõstmine peab toimuma erinevatel tasanditel ja mitme poliitika **koosmõjus**. Konkurentsivõime tõstmine ei sõltu ainult majandusest, vaid ka elukeskkonna kvaliteedist, ühenduvusest, töökohtadest jm. Erinevate valdkondade investeeringuid tuleb jõulisemalt sihitada piirkondlikesse tömbekeskustesse, läbi mille saavutatakse mitmekesisem elu- ja ettevõtluskeskkond, uued töökohad ja teenused. Tömbekeskuste tugevdamisest võidaksid ka nende tagamaaks olevad väikelinnad ja maapiirkonnad. Sellisel arenguteel on potentsiaali anda tõuge tasakaalustatumaks arenguks üle Eesti.

Poliitika koosmõju disainimine (näidis):

- **Majandus - Töökohad - Liikuvus:** töökohtade loomine väljaspool Tallinna; kaugtöö ja hajusettevõtluse toetusmeetmed; liikuvusvõrgustike arendamine.
- **Elukeskkond/elamumajandus - Ühistranspordireform - Rohereform:** kvaliteetne elukeskkond, elurikkad rohealad, kliimakindel asularuum, elamute renoveerimine ja energiatõhusus, ühenduvus teiste keskustega ja keskuslinna tagamaaga.

Tegevus 1: ühenduvuste ja sidevõrkude arendamine:

ühistranspordivõrk, raudteede arendamine, kvaliteetne teedevõrk, liikuvuskeskused suuremates linnades, säästvate ja aktiivsete liikumisviiside soosimine, maapiirkondades nõudepõhine transport, side- ja digitaristu (sh andmekeskused ja Eesti kõrgjõudlusega arvutustaristu (HPC)). Side- ja digitaristu on oluline maa- ja teenustega hõredalt kaetud piirkondades, et edendada seal ettevõtlust ja võimaldada kaugtööd. **Ühenduvused toetavad** inimeste ligipääsu töökohtadele ja avalikele teenustele sõltumata elukohast. Samuti on oluline luua võrdsemad võimalused olla "muu maailmaga" ühenduses sõltumata elukohast.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

8. „Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus“ – ühenduste kvaliteedi ja ligipääsetavuse parandamine.
3. „Tugevate keskuste Eesti“ – ruumilise sidususe kasv.
1. „Lai riigikaitse kui riigi ruumilise toimimise alustala“ – kriisiaegse liikuvuse ja toimepidevuse tagamine.

Seos mõõdikutega:

- *Põhimõõdik 8. Liikumisviiside jaotumine* – jälgib kestlike liikumisviiside osakaalu suurenemist.
- *Põhimõõdik 9. Rongipeatuste läheduses olevate eluruumide arv (eristatult maal ja linnas)* – hindab raudtee kui asustuse selgroo tugevnemist.
- *Põhimõõdik 10. Taristuobjektide kaitsevöönditega hõivatud maa osatähtsus* – tagab taristu planeerimise ruumisäästlikult.
- *Põhimõõdik 11. Elanike arv idapiiri äärsetes omavalitsustes* – sidevõrkude ja transpordivõimaluste tugevdamise mõju piirkondlikule elujõulisusele ja selle kaudu riigikaitse laiale käsitlemisele.

Võimalikud alamtegevused:

- Ühistranspordireformi jätkamine üle Eesti, arvestades toimepiirkondade toetamise vajadust (mh nt väikelinnade taktipõhised ühendused suuremate linnadega; innovatiivsed lahendused hõredama asustusega piirkondadele)
- Regionaalse rongiliikluse tihendamine
- Regionaalse bussiliikluse tihendamine
- Lairiba interneti arendamine eelkõige kahanevates maapiirkondades
- ühenduvusteemade regioonipõhine käsitus täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)
- ...

Tegevus 2: elamumajanduse strateegiad väljaspool kasvukeskusi – tugevdab asustuse arengut ja kvaliteetset elukeskkonda väljaspool

kasvukeskuseid: hea elukeskkond, kaasaegsed elamispiinnad, elamutüüpide mitmekesisus, hoonefondi taaskasutus ja uuendamine, hoonete energiatõhusus.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

4. „*Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad*“ – elamuarenduse sidumine olemasoleva taristuga

8. „*Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu*“ – energiatõhususe ja hoonefondi uuendamise kaudu.

3. „*Tugevate keskuste Eesti*“ – konkurentsivõimelise elukeskkonna tagamine.

Seos mõõdikutega:

- *Põhimõõdik 5. Tühjade eluruumide osakaal* – peegeldab hoonefondi kasutust.
- *Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala* – jälgib täiendava maahõive vältimist.
- *Põhimõõdik 3. Elukeskkonnaga rahulolu* – hindab elukeskkonna kvaliteeti.

Võimalikud alamtegevused:

- eluasemete strateegiate koostamise toetamine
- elamumajanduse kaasajastamise toetamine
- eluasemete renoveerimise ja elupiirkondade uuendamise (sh mitmekesistamise) toetused
- eluaseme temaatika regioonipõhine käsitus täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)
- ...

Tegevus 3: mitmekesise ettevõtluse sihitud toetamine - ettevõtluse ruumiline areng tugineb asustusmodelile ja asustusliikide peamistele omadustele. Toimepiirkonnas, mis koosneb tugevatest linnalistest keskustest ja tema tagamaa asustuse mitmekesisusest, peab ettevõtluse kavandamine/areng lisaks asustuse peamisele omadusele järgima ka ruumipoliitika põhialuseid ja planeerimispõhimõtteid.

Pealinn (ja osaliselt Tartu) täidab kogu Eestit hõlmavaid üleriigilisi funktsioone, on riigi värav ja majandusarengu, teadus-arendustegevuse ning innovatsiooni eestvedajad. **Regionaalsed linnad** peavad saavutama üleriigilise arenguveduri rolli mõnes kitsamas nišis ja kus tuleb keskenduda majanduse, tööturu struktuursete muutuste toetamisele. Need linnad on mõnes kasvavas majandusharus innovatsiooni- või rakenduskeskusteks. **Piirkondlikes linnades** tuleb keskenduda ettevõtluse konkurentsivõime ja töökohtade säilitamisele, mis tähendab eesmärgipärast tegevust, et suudaksid oma keskuste rolli hoida.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

5. „Mitmekesine ettevõtlus ruumiliselt läbimõeldud asukohtades“ – ettevõtluse struktuuri ja konkurentsivõime tugevdamine.

3. „Tugevate keskuste Eesti“ – regionaalmajanduslik tasakaal.

Seos mõõdikutega:

- Põhimõõdik 6. Hõive tegevusalade lõikes – ettevõtluse mitmekesisuse peamine mõõdik.
- Põhimõõdik 2. Väljaspool Harjumaad loodud SKP – regionaalse arengu põhinäitaja.
- Põhimõõdik 4. Tehisalat – ettevõtlusarenduse ruumiline jalajälg.

Võimalikud alamtegevused:

- Ettevõtlusalade kaardistuse tulemuste avalikustamine (allalaetavate kaardikihtide vormis)
- Ettevõtlusalade suunamise regioonipõhine käsitus täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)
- Maakondlike (või regionaalsete) ettevõtlusnõunike ametikohtade hoidmine/loomine
- Kutsekoolide välja arendamine maakondlikeks haridus- ja kompetentsikeskusteks
- Regionaalsed ettevõtluse mitmekesistamise strateegiad/programmid
- Tööstusalade arendamistoetused
- ...

Tegevussuund 2: ruumisäästlik ja kestlik maakasutus

Valglinnastumise pidurdamiseks ja kestlikuma ruumi kavandamiseks on kasvavatele ja kahanevatele piirkondadele välja töötamisel erinevad planeerimissuunised, mis **toetavad kvaliteetset elukeskkonda**: ruumiliselt kompaktset ja kestlikku arengut, mitmekesisust ja ligipääsetavust ning kliimakindla asularuumi kavandamist.

Kasutusele võetakse maahõivehierarhia mudel.

Tegevus 1: maahõivehierarhia mudeli rakendamine

Kestlikku maakasutuse ja maahõive vähendamiseks võetakse kasutusele **maahõivehierarhia mudel** (tuleneb *mullaseire ja vastupidavuse direktiivist*, heaks kiidetud Euroopa Parlamendi poolt 23. oktoobril 2025), mida järgides välditakse täiendavat maahõivet ja mulla tehislukku katmist nii palju kui võimalik; kui see osutub

võimatuks, siis eelistatakse arenduseks juba hõivatud maad või kaetud mulda (nn pruunalad); selle võimaluse puudumisel võetakse kasutusele ökoloogiliselt halvemas seisus maad ning välditakse heas ökoloogilises seisus metsa või viljaka põllumaa kasutust. Juhul, kui eelnevad lahendused ei ole rakendatavad, kompenseeritakse looduse hüvede kadu leevendus- ja hüvitusmeetmetega.

Tegemist on strateegilise suunamuutusega maa- ja ruumipoliitikas, mis võtab arvesse, milline maakasutus aitab süsinikku siduda (nt metsad, rohealad, pruunalad) ja milline tekitab heidet (nt uusarendused, taristu) ehk süsinikusidumise potentsiaali arvestamine maa- ja ruumi planeerimisel.

Elamuarendus kavandatakse koos sotsiaalse ja tehnilise taristu ning ühenduste tagamisega.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

8. „Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu“ – maahõive vähendamine.

4. „Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad“ – tihendamine ja pruunalade kasutamine.

6. „Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana“ – ökosüsteemide sidususe hoidmine.

Seos mõõdikutega:

Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala – maahõive peamine jälgija.

Põhimõõdik 7. Tehisalade osakaal rohevõrgustikes – ökoloogilise kvaliteedi säilimise toetamine.

Võimalikud alamtegevused:

- maahõive hierarhia juurutamine Eesti õigusruumi

- väärtusliku põllumajandusmaa kaitset sätestava õigusakti kehtestamine
- juhendmaterjalide koostamine maahõive hierarhia rakendamiseks
- pruunalade kaardistus
- maahõivehierarhia rakendamine regioonipõhiselt täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)
- ...

Tegevus 2: kompaktse asustuse soosimine

Kompaktsuse puhul on parem tagada ühenduvusi ja teenuseid. Kompaktne asustus tähendab ka väiksemat energia- ja liikuvuskulu.

Kinnisvarainvesteeringud (ka riiklikud) ja maa strateegiline arendamine tuleb ennekõike suunata keskustesse ja või hea ühistranspordiga piirkondadesse, pruunaladele.

Soositakse hoonete renoveerimist, tihendatakse olemasolevat hoonestust, eelisarendatakse linnasüdameid.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

4. „Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad“ – tihendamine, keskuste eelistamine ja energiasääst.

8. „Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu“ – renoveerimine, pruunalade kasutamine, taristu efektiivsem ekspluatatsioon.

7. „Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus“ – kompaktne ruum vähendab liikuvuskulu ja toetab ühistransporti.

Seos mõõdikutega:

- Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala ja osakaal – kompaktsus aitab vähendada täiendavat maahõivet.

- *Põhimõõdik 5. Tühjade eluruumide osakaal* – tihendamine ja hoonefondi uuendamine vähendab tühjenevate hoonete hulka.
- *Põhimõõdik 3. Elukeskkonnaga rahulolu* – kompaktne ruum tagab parema ligipääsu teenustele.
- *Põhimõõdik 8. Liikumisviiside jaotumine* – lühemad vahemaad suurendavad kestlike liikumisviiside kasutust.

Võimalikud alamtegevused:

- "Targa tihendamise" juhendmaterjali koostamine
- kompaktsust soosivate tingimuste seadmine täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)
- Võimalikud õigusaktide täpsustused kompaktsuse soosimiseks

Tegevus 3: linnaregioonide terviklik planeerimine ning arengu juhtimine. Vajadus uut koostöövormide järele. Asustuse arengut juhitakse ühistranspordi kättesaadavusest tulenevalt. Maapiirkondades on oluline erinevate liikumisviiside (sh nõude- ja ühistranspordi) kombineerimine.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

3. „Tugevate keskuste Eesti“ – linnaregioonide koostöö ja funktsionaalne tervik.
7. „Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus“ – planeerimine lähtub ühistranspordi kättesaadavusest ja multimodaalsusest.

Seos mõõdikutega:

- *Põhimõõdik 8. Liikumisviiside jaotumine* – regioonipõhine planeerimine suurendab ühistranspordi kasutust.

- *Põhimõõdik 9. Rongipeatuste läheduses olevate eluruumide arv* – toetab linnaregioonide sidusat arengut.

Võimalikud alamtegevused:

- linnaregioonide omavalitsuste, arendusorganisatsioonide ja ühistranspordi korraldusorganisatsioonide koostöövormi loomine
- maapiirkondade liikuvusvõimaluste innovatsioonivormide kaardistus ja rakendamine
- regioonipõhine käsitus täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)

Tegevus 4: kliimakindla asularuumi kavandamine

Kliimakindluse alustalana väärtustatakse loodusalasid ja toimivaid ökosüsteeme, neid vajadusel taastades. Linnalises ruumis eelisarendatakse säästvaid ja aktiivseid liikumisviise.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

2. „Kliimamuutused ja -mõjud kui ruumiotsuste lähtekoht“ – kliimarisikide ennetamine planeerimise kaudu.
6. „Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana“ – ökosüsteemide kaitse kliimakindluse tugisambana.
4. „Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad“ – linnaruumi kohandamine kuuma-, tormi- ja üleujutusriskide vähendamiseks.
7. „Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus“ – säästvate ja aktiivsete liikumisviiside eelisarendamine.
9. „Tugev mere ja maismaa seos“ - rannikupiirkondade läbimõeldud kasutus.

Seos mõõdikutega:

- *Põhimõõdik 7. Tehisalade osakaal rohevõrgustikes* – kliimakindluse tagamisel välditakse looduslike funktsioonide kahjustamist.
- *Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala* – kliimakindlus eeldab tehisalade kasvu piiramist.
- *Taustamõõdik 12. Kuumasaarte pindala muutus* – näitab linnalise kliimariski vähenemist.
- *Taustamõõdik 13. Uute hoonete arv üleujutusosaladel* – kliimariski arvestamise otsene tulemus.

Võimalikud alamtegevused:

- linnade rohestamiskavade koostamine
- kliimakindlust soosivate (arendus)tegevuste toetamine
- kliimakindluse tingimuste regioonipõhine seadmine täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)

Tegevus 5: kooskasutuse soosimine

Ruumisäästlikuks maakasutuseks juurutatakse ühe ja sama ala kasutamine mitmeks erinevaks otstarbeks kas samaaegselt või erinevatel aegadel, sealhulgas eri kasutajagruppide poolt. Selleks on vaja ruumiressursside teadlikku ja andmepõhist kavandamist, igapäevase ruumikasutuse kohandamist (teiste kasutajate vajadustega arvestamist) ning muudatusi õigusaktides (nt taristu kaitsevööndite teadlik ühildamine).

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

8. „Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu“ – taristu mitmeotstarbeline kasutamine vähendab uute rajatiste vajadust.

4. „Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad“ – tõhusam ruumikasutus toetab kompaktsust ja vähendab maahõivet.

6. „Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana“ – läbimõeldud kooskasutus säilitab väärtused, võimaldades samaaegselt asustuse arengut.

5. „Mitmekesine ettevõtlus ruumiliselt läbimõeldud asukohtades“ – ruumiressursside jagamine soodustab ettevõtlusruumi piisavust.

Seos mõõdikutega:

- *Põhimõõdik 10. Taristuobjektide kaitsevöönditega hõivatud maa osatähtsus* – kooskasutus võimaldab kaitsevööndeid kattuvamalt kasutada.
- *Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala* – kooskasutus vähendab uute tehisalade vajadust.
- *Põhimõõdik 7. Tehisalade osakaal rohevõrgustikes* – ruumi tõhusam kasutamine vähendab survet rohekoridoridele.
- *Põhimõõdik 5. Tühjade eluruumide osakaal* – hoonete mitmeotstarbeline kasutus vähendab tühjalt seismist.

Võimalikud alamtegevused:

- kooskasutuse soosimiseks vajalike õigusaktide muudatuste analüüs
- õigusaktide muutmine kooskasutuse soosimiseks
- kooskasutuse toetusprogrammide väljatöötamine
- kooskasutust soosivate tingimuste seadmine täpsemates riigitasandi planeeringutes (vt tegevussuund 3)

Tegevussuund 3: täpsemate riigitasandi planeeringute koostamine

Tegevus 1: toimepiirkondade ülevaate/profiili loomine. Väärtuslike maastike inventeerimine, rahvusmaastike määratlemine; rohevõrgustiku 0-alade analüüs ja piirkondlike kasutuspõhimõtete täpsustamine; tööstusalade põhimõtteliste asukohtade määramine; liikuvuskoridoride ja energeetika ruumivajaduse määratlemine; kasvavate ja kahanevate piirkondade määratlemine ning nendest lähtuvate ruumiliste sekkumiste otsustamine; ühenduvusvajaduste otsustamine; maahõivehierarhia rakendamine; eeslinnade mitmekesistamine.

Tegevust saab osaliselt ühildada maakonna arengustrateegiate koostamisega.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

3. „Tugevate keskuste Eesti“ – regioonipõhise struktuuri kujundamine ja ruumilise tasakaalu loomine.
6. „Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana“ – väärtusalade määratlemine ja kasutuspõhimõtete täpsustamine.
5. „Mitmekesine ettevõtlus ruumiliselt läbimõeldud asukohtades“ – tööstusalade põhimõtteliste asukohtade määramine.
7. „Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus“ – liikuvuskoridoride vajaduste välja selgitamine.
8. „Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu“ – energiatootmise ja taristu ruumivajaduse täpsustamine, maahõivehierarhia rakendamine.
4. „Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad“ – eeslinnade mitmekesistamine ja kvaliteetse asustuse suunamine.

2. „Kliimamuutused ja -mõjud kui ruumiotsuste lähtekoht“ – ruumilise haavatavuse analüüs (kahanevad/kasvavad piirkonnad).

Seos mõõdikutega:

Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala ja osakaal – maahõivehierarhia rakendamise ja tihendamise mõju hindamiseks.

Põhimõõdik 7. Tehisalade osakaal rohevõrgustikes – rohevõrgustiku toimivuse ja 0-alade sidususe hindamiseks.

Põhimõõdik 6. Hõive tegevusalade lõikes – tööstus- ja ettevõtlusalade ruumilise planeerimise toetamiseks.

Põhimõõdik 8. Liikumisviiside jaotumine – liikuvuskoridoride ja ühenduvuslahenduste mõju jälgimiseks.

Põhimõõdik 9. Rongipeatuste läheduses olevate eluruumide arv – toimepiirkondade keskuste sidususe ja juurdepääsetavuse hindamiseks.

Põhimõõdik 3. Elukeskkonnaga rahulolu – piirkondlike profiilide ja sekkumiste mõjude peegeldamiseks.

Põhimõõdik 2. Väljaspool Harjumaad loodud SKP – regionaalse majandusliku tasakaalu muutuste hindamiseks.

Põhimõõdik 1. 65+ vanusrühma osakaal – kasvavate ja kahanevate piirkondade määratlemisel.

Võimalikud alamtegevused:

- toimepiirkondade profiili koostamine (planeeringulises mõistes olemasoleva olukorra analüüsi läbiviimine)

Tegevus 2: täpsemate riigitasandi planeeringute koostamine, keskendudes asustuse ja liikuvuse koosplaneerimisele väärtusi

säilitades. Regioonide profiilide alusel planeerimissuuniste sätestamine omavalitsuste piiriüleste kokkulepete põhjal.

Panus ruumilise arengu eesmärkidesse:

3. „Tugevate keskuste Eesti“ – riigi tasandi ruumilised sekkumised lähtuvad toimepiirkondade profiilidest.

7. „Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus“ – asustuse ja liikuvuse koosplaneerimine vastavalt ühenduvusvajadustele.

4. „Elurikkad kompaktsed linnad ja asulad“ – planeerimissuuniste kaudu toetatakse tihendamist ja kvaliteetset asustust.

6. „Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud kvaliteetse elukeskkonna osana“ – väärtuslike maastike ja rohekoridoride arvestamine planeerimisel.

8. „Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu“ – planeeringutes määratletakse energiasüsteemi, ühenduste ja taristu strateegilised põhimõtted.

5. „Mitmekesine ettevõtlus ruumiliselt läbimõeldud asukohtades“ – suunised tööstusalade ja ettevõtluskoridoride planeerimiseks.

2. „Kliimamuutused ja -mõjud kui ruumiotsuste lähtekoht“ – rakendatakse kliimakindluse põhimõtteid.

Seos mõõdikutega:

Põhimõõdik 4. Tehisalade pindala ja osakaal – riigitasandi planeeringud juhivad asustuse kasvu ja maahõivet.

Põhimõõdik 7. Tehisalade osakaal rohevõrgustikes – väärtusalade kaitse ja rohevõrgustiku sidusus planeeringutes.

Põhimõõdik 8. Liikumisviiside jaotumine – liikuvuse ja asustuse seosed (ühistranspordikoridorid).

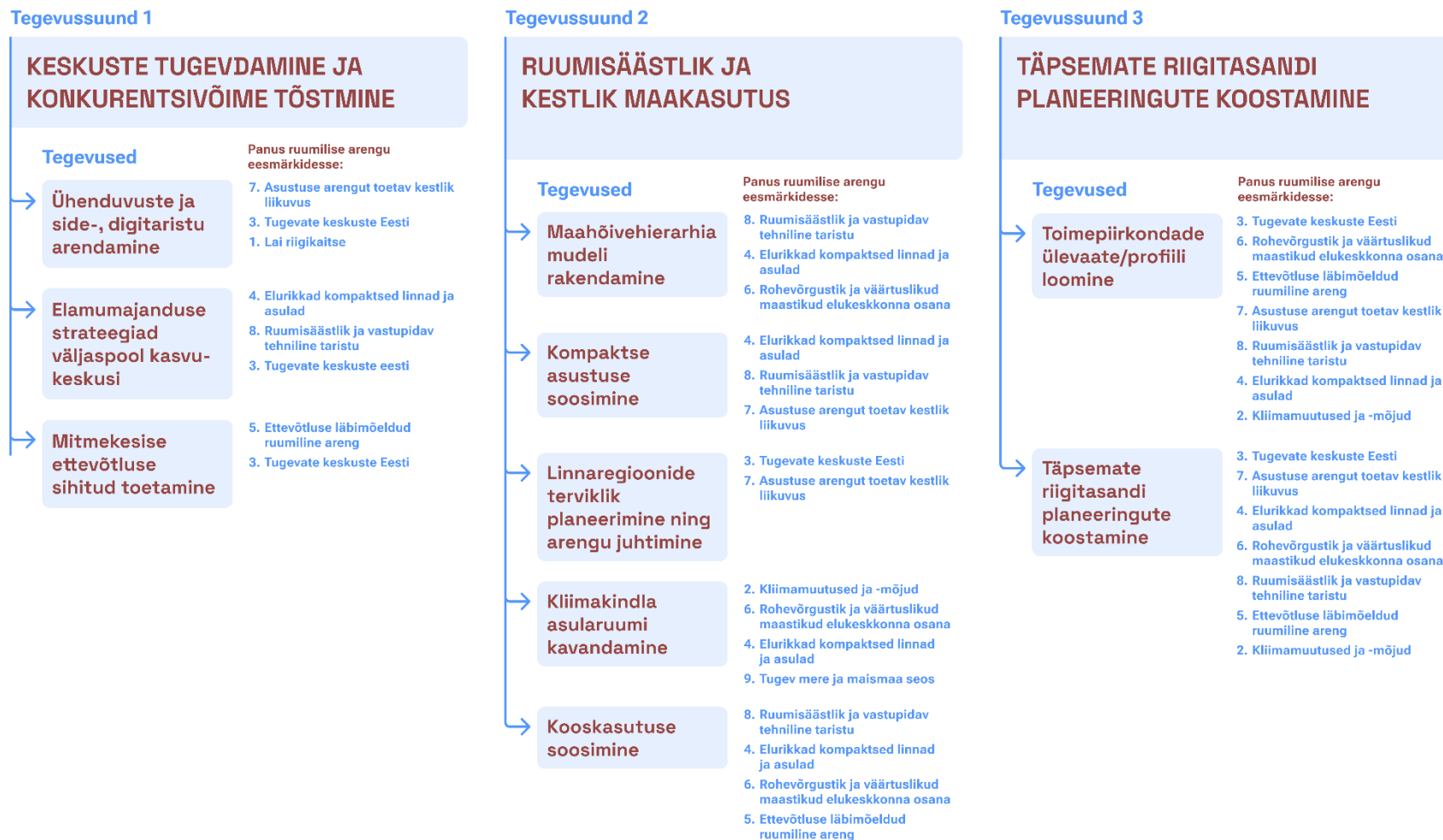
Põhimõõdik 9. Rongipeatuste läheduses olevate eluruumide arv – koosplaneerimise mõju keskuste ligipääsetavusele.

Põhimõõdik 3. Elukeskkonnaga rahulolu – planeeritud arengusuundade mõju elukvaliteedile.

Võimalikud alamtegevused:

- täpsemate riigitasandi planeeringute koostamine

Peamised tegevussuunad üleriigilise planeeringu elluviimiseks

Skeem 5. Üleriigilise planeeringu elluviimiskava ülesehitus